

Diak

**Kareniina Kaarre
Teija Miettinen**

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK), kirkon varhaiskasvatus
Varhaiskasvatuksen opettajan virkakelpoisuus
Opinnäytetyö, 2019

KÄSI KÄDESSÄ KOHTI KATSOMUKSIA

**Opas katsomuskasvatuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuk-
sessa**

TIIVISTELMÄ

Kaarre, Kareniina & Miettinen, Teija

Käsi kädessä kohti katsomuksia. Opas katsomuskasvatuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa. 56s., 4 liitettä. Kevät 2019.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto. Sosionomi (AMK), kirkon varhaiskasvatus.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 -asiakirja määrittää katsomuskasvatuksen osaksi varhaiskasvatusta. Katsomuskasvatuksessa yhteisenä tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnäolevat uskonnot ja muut katsomukset, mukaan lukien uskonnottomuus. Katsomuskasvatus on yleissivistävää sekä poliittisesti ja uskonnollisesti sitouttamatonta.

Katsomuskasvatus toi muutoksia myös päiväkotien ja seurakuntien yhteistyöhön. Tampereen seurakunnat ovat tehneet pitkään yhteistyötä päiväkotien varhaiskasvatuksen kanssa ja tätä yhteistyötä halutaan toteuttaa myös jatkossa. Opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä opas katsomuskasvatuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa. Opas tehtiin työelämäyhteistyössä Tampereen seurakuntien kanssa.

Oppaan sisältö ja aiheet valittiin haastatteleamalla Tampereen seurakunnan johtavia varhaiskasvatuksen ohjaajia ja lähettämällä sähköpostikysely seurakunnan varhaiskasvatuksen päiväkotikummeille aiheista, joita oppaaseen toivottiin. Lisäksi toisella opinnäytetyön tekijöistä on pitkä työkokemus seurakunnan varhaiskasvatuksesta, jota myös hyödynnettiin.

Valmiissa oppaassa on tietoa katsomuskasvatuksesta ja sen toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sekä tietoa eri uskonnoista. Oppaassa on ideoita ja ohjeita erilaisiin toiminnallisiin hetkiin, joita katsomuskasvatuksessa voidaan toteuttaa. Seurakunnalta saamamme palautteen perusteella opas on kattava ja monipuolinen, ja sitä tullaan hyödyntämään varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsiteltiin varhaiskasvatusta ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteita, katsomuskasvatusta sekä päiväkodin ja seurakunnan yhteistyötä. Opinnäytetyössä kuvattiin myös opinnäytetyöprosessi sekä valmiin oppaan sisältö.

Asiasanat: katsomuskasvatus, päiväkoti, seurakunta, varhaiskasvatus

ABSTRACT

Kaarre, Kareniina & Miettinen, Teija
Hand in Hand towards Worldviews - A Guidebook of Worldview Education for Early Childhood Educators.
56p., 4 appendices. Spring 2019.
Diaconia University of Applied Sciences
Bachelor's Degree Programme in Social Services
Option in Christian Early Childhood Education
Bachelor of Social Services

The aim on this study was to write a guidebook to worldview education that can be used in kindergartens and early childhood centers.

Early childhood educators in Finland have been co-operating with local Evangelic-Lutheran parishes when organizing religion education in kindergartens. This co-operation has been now challenged by the new instructions in worldview education and therefore changes in practices are needed.

The National Core Curriculum for Early Childhood Education (2016) defines that early childhood educators are to plan and organize worldview education for children in kindergarten. Since August 2017 this document has been a legally binding ordinance.

The aims of the worldview education are to 1. enable children to become familiar with cultural traditions and contents of religious and non-religious worldview and 2. accepting the diversity of view.

The study was qualitative research and carried out by interviewing Directors of the early childhood Education and Children's Instructors working in the Federation of Tampere Evangelic-Lutheran parishes. The children's Instructors were currently co-operating with kindergartens in Tampere. Open-ended questionnaires were used to collect information, themes, ideas and material for the Guidebook.

The purpose of this Guidebook is to provide adequate and updated information about worldview education and give early childhood educators usable ideas and instructions how to organize and practice it in kindergartens. General knowledge about different religions is also included.

Keywords: Early childhood education, Kindergarten, Parish, Worldview Education

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 VARHAISKASVATUS JA VALTAKUNNALLISET VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEET	6
3 MITÄ ON KATSOMUSKASVATUS?	8
3.1 Lait ja asetukset	8
3.2 Katsomuskasvatus osana varhaiskasvatusta.....	9
3.3 Katsomuskasvatuksen tehtävä, tavoitteet ja sisältö	11
3.4 Katsomuskasvatus lapsen hyvinvoinnin tukena	12
4 PÄIVÄKODIN JA SEURAKUNNAN YHTEISTYÖ	14
4.1 Seurakunta mukana katsomuskasvatuksen toteuttamisessa.....	14
4.2 Kumppanuuden korit	15
4.3 Päiväkodin ja seurakunnan varhaiskasvatuksen yhteistyö Tampereella17	
5 VARHAISKASVATTAJA KATSOMUSKASVATTAJANA.....	19
5.1 Katsomussensitiivisyys	20
5.2 Dialogisuus varhaiskasvatuksessa	21
5.3 Katsomuskasvatuksen johtaminen varhaiskasvatuksessa.....	24
6 OPINNÄYTETYÖPROSESSI.....	25
6.1 Opinnäytetyön lähtökohdat ja tavoite	25
6.2 Katsomuskasvatukseen perehtyminen.....	27
6.3 Oppaan sisällön koostaminen ja aiheiden valinta	27
6.4 Palaute oppaasta	30
7 OPPAAN AIHEET	31
7.1 Ystävyys (toisen huomioiminen)	31
7.2 Kultainen sääntö (auttaminen ja hyvän tekeminen)	32
7.3 Pyhäinpäivä (kuolema ja lapsen suru)	33
7.4 Yhteisymmärryksen viikko (moninaisuus ja yhteenkuulumisen tunteen vahvistus).....	34

7.5 Ensimmäinen juhlani ja olen ihme (lapsen itsetunnon ja ainutlaatuisuuden vahvistaminen).....	35
7.6 Yhteinen maapallomme (luomakunnasta huolehtiminen).....	36
8 POHDINTA.....	38
8.1 Aiheen ajankohtaisuus ja sen eettinen näkökulma	38
8.2 Työn tavoitteiden toteutumisen arviointi	39
8.3 Oma ammatillinen kasvu	41
LÄHTEET.....	44
LIITE 1. Kumppanuuden korit	49
LIITE 2. Sähköpostikysely päiväkotikummeille.....	51
LIITE 3. Käsi kädessä kohti katsomuksia –oppaan sisällysluettelo.....	52
LIITE 4. Otteita oppaasta	53

1 JOHDANTO

Opetushallituksen uudet Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 (vasuperusteet) otettiin käyttöön 1.8.2017. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on valtakunnallinen määräys, jonka mukaan lasten varhaiskasvatus tulee toteuttaa. Uusi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet vastaa osaltaan maailman muuttuviin haasteisiin. Suunnitelmassa on huomioitu niin yhteiskunnassa kuin varhaiskasvatuksen ympäristössä tapahtuneita muutoksia sekä viimeisintä tutkittua tietoa. (Opetushallitus. Uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet- Mikä muuttuu?)

Yksi vasuperusteiden uudistuksista on uskontokasvatuksen vaihtuminen katsomuskasvatukseksi. Katsomuskasvatus on yleissivistävää ja se kuuluu kaikille lapsille. (Uskontokasvatus.net. Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa). Katsomuskasvatus tukee lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja identiteettiä sekä myönteisen ajattelutavan luomista moninaista ja moniarvoista kasvuympäristöämme kohtaan. (Haapsalo 2017, 6.)

Katsomuskasvatuksen yhtenä sisältönä on kulttuuriperinnön siirtäminen sukupolvelta toiselle ja oman uskonnon tapoihin, sisältöihin ja traditioihin tutustuminen (Uskontokasvatus.net. Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa). Kristillinen arvopohja on yleissuomalaisen kulttuuriperinnön lähtökohta. Tämän vuoksi seurakuntia on pyydetty yhteistyökumppaneiksi toteuttamaan katsomuskasvatusta. (Haapsalo 2017, 8.)

Tampereen seurakuntien varhaiskasvatus on tehnyt vuodesta 2001 uskontokasvatukseen liittyvää yhteistyötä päiväkotien kanssa erilaisten keskustelujen, toimintaideoiden ja materiaalien kautta. Seurakunnan varhaiskasvattajilla on koulutuksen ja työn tuomaa kokemusta ja ammattitaitoa uskonto- ja katsomuskasvatuksesta ja näin ollen he voivat olla jatkossakin tukena tutustuttamassa päiväkodissa käyviä lapsia omaan ja ryhmässä läsnä oleviin uskontoihin.

Tampereen seurakuntien varhaiskasvatus tarvitsee yhteistyön toteutumiseen kuitenkin uudenlaista materiaalia, jota meiltä toivottiin opinnäytetyönä.

Opinnäytetyömme on seurakunnan varhaiskasvattajille suunnattu opas, joka sisältää tietoa katsomuskasvatuksesta sekä toiminnallisia hetkiä toteutettavaksi päiväkodin lapsiryhmissä. Opas on tehty työyhteisön tarpeita kuunnellen ja sen tarkoituksena on seurakunnan ja päiväkodin varhaiskasvatuksessa olevan katsomuskasvatuksellisen yhteistyön kehittäminen ja tukeminen. Jokaisella lapsella on oikeus katsomuskasvatukseen ja toivomme, että opas osaltaan mahdollistaisi katsomuskasvatuksen laadukkaan toteutumisen.

Oppaan sisältö on valittu tekemällä seurakunnan varhaiskasvattajille sähköpostikysely (Liite2), haastatteleamalla seurakunnan johtavia varhaiskasvatuksen ohjaajia, hyödyntämällä pitkää työkokemusta seurakunnan varhaiskasvattajana sekä huomioiden Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016.

Tulevina kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajina sekä varhaiskasvatuksen opettajina, koemme, että katsomuskasvatus on uusi, kiinnostava ja tärkeä aihe. Katsomuskasvatuksen toteuttaminen päiväkodeissa on kaikkia varhaiskasvattajia velvoittava asia. Katsomuskasvatus haastaa myös varhaiskasvattajan pohtimaan ja refleктоimaan omaa ajatteluaan ja asenteitaan eri katsomuksia ja moninaisuutta kohtaan. Mielestämme katsomuskasvatus laajuudessaan ja monipuolisuudessaan on hieno mahdollisuus oppia uutta yhdessä lasten kanssa itses-tämme, toisistamme ja ympäristöstämme.

Tässä opinnäytetyön raportissamme kerromme katsomuskasvatuksen taustasta sekä sen tehtävästä, tavoitteista ja sisällöistä. Avaamme myös katsomuskasvatukseen liittyviä käsitteitä sekä sitä, mitä katsomuskasvatus on varhaiskasvattajan näkökulmasta. Lisäksi kerromme seurakunnan ja päiväkodin yhteistyöstä yleisesti sekä Tampereen osalta. Lopuksi kuvaamme opinnäytetyöprosessin ja kerromme tekemämme oppaan sisällöstä, ja siitä saamastamme palautteesta.

2 VARHAISKASVATUS JA VALTAKUNNALLISET VARHAISKASVATUS- SUUNNITELMAN PERUSTEET

Varhaiskasvatus on keskeinen perheitä ja lapsia koskeva palvelu. Varhaiskasvatusta annetaan päiväkodeissa, perhepäivähoidossa sekä kerho- ja leikkitoimintana. Tutkimusten mukaan varhaiskasvatus on merkityksellistä lapsen oppimiselle ja kehitykselle. Se edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatukseen osallistumisesta päättää lapsen huoltaja ja kaikilla lapsilla on oikeus osallistua siihen riippumatta tuen tarpeesta, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta. (Costiander 2017, 45.)

Uusi varhaiskasvatuslaki on otettu käyttöön elokuussa 2018 ja se määrittelee varhaiskasvatuksen osaksi suomalaista koulutusjärjestelmää. Varhaiskasvatusta ohjaa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet –asiakirja, joka on tuonut muutoksia varhaiskasvatuksen sisältöön ja tavoitteisiin. Asiakirja on normatiivinen, toisin kuin aiemmin se on ollut vapaaehtoinen ja suositusluonteinen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti ja sen tavoitteet ohjaavat kaikkia toimintamuotoja. (Costiander 2017, 45.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittävät yhteistä ymmärrystä siitä, millaisia tavoitteita, sisältöjä ja näkökulmia varhaiskasvatuksessa on käytännön tasolla huomioitava. Perusteissa määrätään myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä, varhaiskasvatuksen ja lasten vanhempien yhteistyöstä sekä monialaisesta yhteistyöstä. Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus koostuu varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista. (Costiander 2017, 45.)

Varhaiskasvatuksen järjestäjät laativat valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä arvioidaan ja kehitetään. Suunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee

varhaiskasvatusta paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikallisissa suunnitelmissa voidaan tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät saa sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016.)

Varhaiskasvatuslaki ja vasuperusteet velvoittavat, että jokaiselle lapselle tulee tehdä oma henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, jonka tavoitteena on tukea lapsen yksilöllistä kasvua, kehitystä ja oppimista. Suunnitelma tehdään yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa ja se toimii henkilöstön työvälineenä. (Costiander 2017, 47.)

Varhaiskasvatussuunnitelmien arvoperustaa säätelee varhaiskasvatuslaki ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella lasta ja edistää tämän oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Jokainen lapsi ansaitsee tulla nähdyksi ainutlaatuisena ja arvokkaana, sekä tulla kuuluksi, nähdyksi, ymmärretyksi ja huomioon otetuksi omana itsenään. On tärkeää tukea lasta rakentamaan omaa käsitystään maailmasta, itsestään ja identiteetistään. Lapselle tulee mahdollistaa opetus, kasvatus ja huolenpito, sekä oikeus leikkiä ja oppia leikiten. (Costiander 2017, 45–46.)

3 MITÄ ON KATSOMUSKASVATUS?

Katsomuskasvatus koskee kaikkia varhaiskasvatuksen piirissä olevia lapsia ja on luonteeltaan yleissivistävää. Katsomuskasvatusta toteutetaan ilmiölähtöisyyden pohjalta lapsen ikätason mukaisesti. Tavoitteena on tukea lasten valmiuksia kunnioittaa ja ymmärtää moninaisuutta. (Sakasti.evl.fi. Kasvatus. Vasu 2017.)

3.1 Lait ja asetukset

Suomen perustuslaissa (L 731/1999) todetaan, että jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Siihen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus sekä oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.

Uskonnonvapaus on ihmisen perusoikeus. Uskonnonvapaus sisältää positiiviseksi uskonnonvapaudeksi määriteltävän vapauden uskoa, harjoittaa uskontoa ja kuulua uskonnolliseen yhteisöön, sekä myös negatiiviseksi uskonnonvapaudeksi määriteltävän vapauden olla uskomatta, osallistumatta uskonnonharjoitukseen ja olla kuulumatta mihinkään uskonnolliseen yhteisöön. (Uskonnonvapaus.fi.)

Kun lapset tutustuvat omaan katsomukselliseen taustaansa sekä muihin katsomuksiin, toteutuu perustuslaillinen oikeus uskonnonvapauteen ja mahdollisuuden valita oma katsomuksensa (Tast, 2017, 20).

Myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa mainitaan, että lapsella on oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989).

Varhaiskasvatuslaki (L 580/2015) määrittää tavoitteekseen antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-

arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa.

Varhaiskasvatuslain perusteella Opetushallitus on päättänyt Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista 2016, joka on otettu käyttöön 1.8.2017 alkaen. Määräys on valtakunnallinen, jonka mukaan paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan, samoin kuin lasten varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet edellyttää aiempaa enemmän avointa ja kunnioittavaa suhtautumista erilaisiin perheisiin, uskontoihin, katsomuksiin ja tapoihin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet pyrkii vastaamaan haasteisiin, joita suomalaisen yhteiskunnan muuttunut katsomuksellinen tila on tuonut. Myös terminologia on muuttunut, eli katsomuskasvatus-käsite korvaa päivähoitolain uskon- tokasvatus-käsitteen vuosilta 1973 ja 1996, sekä käsitteen uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio vuoden 2003 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet-asiakirjasta. (Pellikka 2017, 151.)

Opetushallitus on lisäksi julkaissut 12.1.2018 tarkentavat ohjeet siitä, miten uskonnon ja omantunnon vapautta koskevat säännökset Suomen perustuslaissa, varhaiskasvatuslaissa ja muussa lainsäädännössä tulee ottaa huomioon varhaiskasvatuksen katsomuskasvatusta toteutettaessa. Ohjeistuksessa kuvataan, miten säännökset tulee ottaa huomioon mahdollisia uskonnollisia tilaisuuksia sekä niille vaihtoehtoista toimintaa järjestettäessä. (Opetushallitus, 2018.)

3.2 Katsomuskasvatus osana varhaiskasvatusta

Varhaiskasvatuslain perusteella varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, hyvinvointia ja terveyttä. Tämä on mahdollista toteuttaa huomioimatta katsomuksellista ja uskonnollista näkökulmaa.

Lapsella on oikeus saada olla katsomuksellisesti olemassa ja näkyvä.

(Tast 2017, 17–18.)

Lapsen elinpiiri laajenee hänen aloittaessa varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Oman kodin perinteet, arvot, katsomukset ja toimintamallit saavat

rinnalleen uudenlaisia tapoja toimia ja ajatella. Varhaiskasvatuksen yhtenä tehtävänä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tätä tehtävää lähestytään eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden sekä myös median näkökulmista. Toiminnassa käytetään monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja tapahtumia. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 43.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa katsomuskasvatus kuuluu Minä ja meidän yhteisömme - kokonaisuuteen yhdessä eettisen kasvatuksen, menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden tarkastelun sekä mediakasvatuksen kanssa. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisalueen tavoitteena on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiympäristön monimuotoisuutta ja toimia siinä. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 43–44.)

Lapset kasvavat kielellisesti, kulttuurisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä kasvattaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää myös oman, samoin kuin muidenkin, kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja. Varhaiskasvatuksessa lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Erilaiset kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Leikit, ruokailuhetket ja juhlat ovat tilanteita, joissa on hyvä jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tulee tukea myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 22–23.)

3.3 Katsomuskasvatuksen tehtävä, tavoitteet ja sisältö

Katsomuskasvatus tarkoittaa katsomuksiin ja uskontoihin liittyvää kasvatusta ja opetusta osana varhaiskasvatuksen tavoitteita. Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus kuuluu samaan opinpolkuun peruskoulun katsomusopetuksen kanssa. (Lamminmäki-Vartia, 2017, 51.)

Katsomuskasvatus on yleissivistävää ja se kuuluu kaikille lapsille. Vastuu katsomuskasvatuksen toteuttamisesta on kunnan varhaiskasvatuksen henkilöstöllä. Katsomuskasvatuksessa kaikkia ryhmässä läsnä olevia katsomuksia tarkastellaan tasavertaisina eikä niitä arvoteta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lapselle tarjotaan mahdollisuus myös hiljaisuuteen ja ihmettelyyn, kyselemiseen ja pohdintaan. Lapsen herkkyyttä ja kykyä ymmärtää sanatonta ja symbolista tulee kunnioittaa, tukea ja vahvistaa. (Sakasti.evl.fi. Kasvatus. Vasu 2017.)

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin lapsen ja tämän perheen taustaa, arvoja ja katsomuksia kunnioittaen (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 43–44). Ammatillinen, kunnioitettava ja avoin suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, uskontoihin, katsomuksiin ja kulttuuriin, perinteisiin sekä kasvatusnäemyksiin antaa edellytykset hyvälle kasvatusyhteistyölle. Lasten perheidentiteettiä tuetaan niin, että jokainen lapsi kokee oman perheensä arvokkaaksi. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 19.)

Katsomuskasvatus pitää sisällään kaikki lapsiryhmässä esiintyvät uskonnot, katsomukset sekä uskonottomuuden. Niihin tutustutaan ja niitä käsitellään lapsen kehitystason mukaisesti arjen eri tilanteissa ja vuoden kulkuun liittyen. (Sakasti.evl.fi. Kasvatus. Vasu 2017.)

Yhteiskunnan varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Katsomuskasvatus on luonteeltaan yleissivistävää

eikä näin ollen sisällä uskonnon harjoittamista. (Uskontokasvatus.net. Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa.)

Sitouttamattomuus ei ole kuitenkaan sitä, ettei mitään katsomukseen liittyvää voi tarkastella varhaiskasvatuksessa. Katsomuksiin liittyvää tietoa, perusteita ja historiaa, sekä toimintaa ja kirjallisuutta voidaan esitellä osana katsomuskasvatusta. Ne ovat yleissivistävää toimintaa ja näin ollen varhaiskasvatuksen perusteiden mukaisia. Tieto eri katsomuksista kehittää lapsen valmiuksia ymmärtää monimuotoisuutta. Sillä ei pyritä vaikuttamaan lapseen tai ohjaamaan häntä minkään katsomuksen piiriin. (Petäjä & Ojell 2017, 90.)

Keskeisiä katsomuskasvatuksen sisältöjä ovat juhlapyhät, perinteet sekä lasten kysymykset ja pohdinnat. Katsomuskasvatus sisältää kulttuuriperinnön siirtämistä sukupolvelta toiselle ja siihen kuuluu oman uskonnon tapoihin, sisältöihin ja traditioihin tutustumista. Monipuolisen oppimisympäristön aineksia tarjoaa esimerkiksi musiikki, taide, kuvat, tunnelma, symbolit ja erilaiset esineet. Sisältöjä katsomuskasvatukseen tuo myös perheiden erilaiset juhlat, kuten kaste, konfirmaatio, häät ja hautajaiset. (Uskontokasvatus.net. Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa.)

Katsomuskasvatus pitää sisällään myös eettisiä kysymyksiä, Raamatun kertomuksia, vuoden kiertoon liittyviä juhlia, kuten joulu ja pääsiäinen, niihin kuuluvine lauluineen ja leikkeineen. Elämänkysymyksiä, kuten kuolemaa sekä oikeaa ja väärää voidaan pohtia ja ihmetellä. (Uskontokasvatus.net. Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa.)

3.4 Katsomuskasvatus lapsen hyvinvoinnin tukena

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet korostavat lapsen toimijuutta ja näin ollen asettavat lapsen entistä vahvemmin keskiöön. Myös kirkon asiakirjoissa lapsen tarpeiden huomioimisesta on puhuttu. Kokonaisvaltaiseen- myös kristilliseen ihmiskäsitykseen kuuluu ajatus siitä, että jokainen lapsi on arvokas ja ainutlaatuinen omine ominaisuuksineen. Lapsilla on erilaisia vahvuuksia, heikkouksia ja

kiinnostuksen kohteita ja niitä kunnioitetaan. Lapsia kohdellaan yhdenvertaisesti. (Petäjä & Ojell 2017, 88–89.)

Lapsella on oikeus saada hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen edellytyksiin kokonaisvaltainen tuki. Varhaiskasvatuksessa uskonnon tai muun katsomuksen myönteinen huomioiminen on ensiarvoisen tärkeää lapsen identiteetin rakentamisen kannalta. Lasten kasvaessa katsomuksellisesti yhä moninaisemmassa maailmassa, varhaiskasvatushenkilöstön ammatillisen osaamisen merkitys korostuu kaikessa laajuudessaan. (Lamminmäki-Vartia & Kuusisto 2017, 155.)

Katsomuskasvatus edistää lapsen oppimisen taitoja. Hän saa työkaluja kulttuuriselle ilmaisulle, opettelee symbolien lukutaitoa ja hänen toisin näkemisen, ja kriittisen ajattelun taidot kehittyvät. Hän saa kaikkea sitä osaamista, jota hän elämässään tarvitsee. (Tahvanainen & Turunen 2017, 174.)

Uskonnot ja katsomukset ovat osa yhteiskuntamme sosiaalista ja kulttuurista maailmaa ja lapsi on kosketuksissa niiden kanssa. Uskonnolliset tavat ja perinteet ovat syvälle juurtuneita elämässämme ja sisimmässämme emmekä välttämättä aina tiedosta niitä ajatuksissamme ja toiminnoissamme. Uskonto ja katsomuskasvatuksen tehtävä on tukea lapsen identiteetin muodostumista ja antaa valmiuksia kohdata uskontoihin ja katsomuksiin liittyviä asioita. Turvallisuuden tunteen luominen on keskeistä. Lapsi nähdään ainutlaatuisena ja arvokkaana yhteisön jäsenenä sekä yksilönä ja hän saa kokemuksia rakastettuna ja hyväksyttynä olemisesta. (Mattila 2008, 62.)

Lapsi kokee maailman kokonaisvaltaisesti ja kokonaisuutena. Lapsella ei ole erikseen eettisiä, uskonnollisia, yhteiskunnallisia tai ihmissuhteisiin liittyviä kysymyksiä. Sen sijaan lapselle on olemassa merkityksellisiä tai vähemmän merkityksellisiä asioita ja aiheita. Kasvatus perustuu lapsen luontaiseen toimintaan, kiinnostuksen kohteisiin sekä aktiivisuuteen. (Ubani 2010, 44–45.)

Katsomukselliset ja uskonnolliset perinteet ja tavat antavat jatkuvuutta ja turvallisuutta pienelle lapselle. Lapsi on omassa sosiaalistumisessaan vasta alussa ja tarvitsee vahvoja aineksia rakentaessaan pohjaa omalle elämälleen.

Katsomuskasvatus, kuten muukin kasvatus on vuorovaikutusta. Siinä ei tarvita vastaajia ja tiedon välittäjiä vaan yhdessä elämistä, kasvamista ja kokemista. Jos jätämme lapsen elämästä pois oikeuden kohdata uskonnollisia ja katsomuksellisia asioita ja viettää juhlapyhiä, riisumme pois ison osan tärkeää kulttuurista perintöä. (Mattila 2008, 63-64.)

4 PÄIVÄKODIN JA SEURAKUNNAN YHTEISTYÖ

Länsimainen kulttuuri perustuu osittain kristillisiin arvoihin ja ihmiskäsitykseen. Myös suomalainen kulttuuriperintö on saanut vaikutteita kristinuskosta, joka on arvopohjaltaan kulttuuriperinteen lähtökohta. (Petäjä & Ojell 2017, 88.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 mainitsee yhtenä keskeisenä yhteistyökumppanina evankelis-luterilaiset seurakunnat. Tämä tarjoaa paljon yhteistyömahdollisuuksia seurakunnan ja yhteiskunnan varhaiskasvatuksen välille. Kunnan ja seurakunnan välistä yhteistyötä ohjeistaa Opetushallitus. (Petäjä & Ojell 2017, 87.)

4.1 Seurakunta mukana katsomuskasvatuksen toteuttamisessa

Katsomuskasvatus on yleissivistävää toimintaa, josta päiväkotiki kantaa pedagogisen vastuun. Seurakunta voi kuitenkin tarjota yleissivistävään opetukseen opimisympäristöjä, kuten kirkkorakennuksen ja tutustuttaa kirkkovuoteen ja siihen liittyviin juhliin. Perinteiset uskontoon viittaavat juhlat ja niiden traditiot ovat osa suomalaista kulttuuria, ja niihin voi sisältyä yksittäinen virsi tai säkeistö, esimerkkinä kevätjuhlat. Seurakunta voi järjestää myös uskonnollisia tilaisuuksia, joissa on uskonnonharjoitusta. Näistä tilaisuuksista ilmoitetaan etukäteen lasten huoltajille, jotka ilmoittavat päiväkotiin osallistuuko oma lapsi vai ei. Tällaisia tilaisuuksia voivat olla esimerkiksi pääsiäiskirkko tai kouluun siunaaminen.

Lapsille, jotka eivät näihin tilaisuuksiin osallistu, järjestetään samanaikaisesti jotain muuta mielekästä toimintaa. Uskonnollisten tilaisuuksien sisällyttämisestä päiväkodin ohjelmaan ja niiden sisällöstä vastaa varhaiskasvatusyksikön johtaja. (Pellikka 2017, 152.)

Uudet vasuperusteet on otettu käyttöön ajankohtana, jolloin katsomuksellinen ja kulttuurinen moninaisuus on tuntuvasti lisääntynyt maassamme. Tämä tuo uusia haasteita niin seurakunnan kuin yhteiskunnankin varhaiskasvatuksen toteuttamiseen. Vastuu katsomuskasvatuksen toteutuksesta kuuluu niille työntekijöille, jotka jakavat arkea lapsen kanssa. Seurakunnan työntekijät voivat kuitenkin olla tässä apuna. Heillä ei ole kasvatustehtävää vasuperusteiden katsomuskasvatuksessa, mutta seurakunnan työntekijät ovat ammattilaisia, joilla on työn ja koulutuksen antamaa katsomuksellista osaamista. (Petäjä & Ojell 2017, 89,92.)

Kunnan ja seurakunnan yhteistyöllä voidaan tukea lasten katsomuksellisen ja kulttuurisen identiteetin kehittymistä. Yhteistyön muodot ja käytännöt on hyvä sopia yhteisissä keskusteluissa. Toimivan vuorovaikutuksen ja kohtaamisen lähtökohta on kunnioittava suhtautuminen toisenlaisen taustan omaaviin ihmisiin. Toimivan ja hyvän yhteistyön edellytyksenä ja lähtökohtana ovat yhteisesti ja selkeästi sovitut pelisäännöt. (Petäjä & Ojell 2017, 89, 91.)

4.2 Kumppanuuden korit

Rajanveto katsomuskasvatuksen, kulttuurisen yleissivistyksen ja uskonnonharjoittamisen välille voi olla joissakin tilanteissa hankala määritellä. Apuja siihen voi antaa asiakirja Seurakunta varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitoksen kumppanina (2016). Asiakirja sisältää korijaottelun katsomuskasvatuksen periaatteista, jonka tarkoituksena on taata uskonnonvapauden toteutuminen, mutta myös luoda selkeyttä ja antaa ideoita kasvatukseen alueeseen. (Pellikka 2017, 151.) Kuva korijaottelusta on liitteessä 1.

Kumppanuuden korit antavat hyvät pelisäännöt seurakunnan ja kunnan yhteistyölle. Koreihin sisältyvät periaatteet perustuvat ohjeistukseen, jotka opetushallitus on antanut. Korien avulla kerrotaan pelisäännöistä ja yhteistyön tarkoituksesta. Esite on suunnattu kasvatuksen ammattilaisille sekä päättäjille kirkossa ja yhteiskunnassa ja se on myös tiedoksi vanhemmille. Kumppanuuden korit ovat tärkeä pitää erillään toisistaan. Selkeät ja yhteiset pelisäännöt vapauttavat toimimaan ja kehittämään yhteistyötä, niin, että kaikkia osapuolia kunnioitetaan. Seurakunnan ja kunnan tulisikin laatia yhteistyösopimus paikallisten yhteistyökäytäntöjen turvaamiseksi. (Sakasti.evl.fi. Kumppanuuden korit ja Vasu 2017.)

Ensimmäiseen koriin kuuluu yleissivistävä opetus, jollaista myös katsomuskasvatus on. Lasta ei saa sitouttaa mihinkään yksittäiseen katsomukseen eikä hänen tule katsomuksellisesti vaikuttaa ja vedota. Katsomuskasvatus on vasuperusteissa kirjattuna ”Minä ja meidän yhteisömme” oppimisen alueeseen. Katsomuskasvatuksessa ei saa olla uskonnon harjoittamisen elementtejä. Se ei kuitenkaan ole erillinen saareke, vaan katsomuskasvatus sisältyy kaikkeen toimintaan. Arjessa se näyttäytyy jokaisen lapsen kulttuurin, uskonnon, katsomuksen ja kielen kunnioittamisena. Vastuu katsomuskasvatuksesta kuuluu aikuisille, jotka jakavat lapsen arkea mutta seurakunta mainitaan vasuperusteissa yhteistyökumppaneiden joukossa. Seurakunta voi siis tarjota yhteistyötä oman osaamisalueensa, ammattitaitonsa ja ammatillisuutensa puitteissa ja olla mieltimässä katsomuskasvatuksen toteuttamista ja antaa sille näkökulmiaan ja tukeaan niin kutsutun mentorin ominaisuudessa. Seurakunnan työntekijän pitää olla hyvin tietoinen mitä eri käsitteet, termit ja normit varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksessa tarkoittavat. (Sakasti.evl.fi. Kumppanuuden korit ja Vasu 2017.)

Toisessa korissa ovat vuoden kulkuun kuuluvat erilaiset juhlat, joista suuri osa liittyy olennaisesti suomalaiseen kristilliseen perinteeseen. Myös muiden kulttuurien juhlia vietetään, jos ne liittyvät lapsiryhmässä olevien lasten perinteisiin. Yhteisöllisyys ja kunnioittavan läsnäolon periaate ovat kirjattu koriin. Perinteisessä juhlassa seurakunnan työntekijä voi olla kutsuvieraana, juhla voi sisältää yksittäisen virren tai joulukuvaelman esittämisen eivätkä ne tee juhlasta uskonnollista tilaisuutta. (Sakasti.evl.fi. Kumppanuuden korit ja Vasu 2017.)

Kolmas kori sisältää erityisesti kunnan ja seurakunnan välisen perinteisen yhteistyön. Seurakunnat mainitaan vasuperusteissa yhtenä kunnan yhteistyökumppanina ja myönteisessä yhteistyössä suunnitellaan erilaisia tilaisuuksia ja tapahtumia. Näin varmistetaan, että positiivinen uskonnonvapaus toteutuu. Tilaisuuksista tiedotetaan etukäteen kotiin ja lapsen osallistumisesta uskonnolliseen tilaisuuteen ilmoittaa huoltaja. Opetushallituksen ohjeistuksen (1/2018) mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjä eli kunta voi päättää, järjestetäänkö uskonnollisia tilaisuuksia varhaiskasvatuksen yhteydessä. (Sakasti.evl.fi. Kumppanuuden korit ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016.)

Neljäs kori on kasvun ja hyvinvoinnin kori, ja seurakunta voikin olla kunnan varhaiskasvatuksen tukena silloin, kun siellä kohdataan surua tai tarvitaan kriisiapua. Myös ennaltaehkäisevä toiminta kuuluu koriin. Tämän korin näkökulmat eivät erityisesti vielä korostu mutta tulevaisuudessa tämänkaltaisen yhteistyö voi muodostua keskeiseksi. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE), perhekeskustoimintamallit tarjoavat mahdollisuuksia seurakunnille toimia alueen lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukemiseksi. (Sakasti.evl.fi. Kumppanuuden korit ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016.)

Varhaiskasvatuksen näkökulmasta keskeisimpiä koreja ovat kori 1, yleissivistävä opetus, varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus, ja kori 3, uskonnolliset tilaisuudet. On tärkeää olla selvillä siitä, mikä kuuluu yleissivistävään katsomuskasvatukseen ja mikä taas on uskonnollinen tilaisuus. Selkeät ja yhteiset ohjeet auttavat osapuolia toimimaan ja kehittämään yhteistyötä. (Petäjä & Ojell 2017, 92.)

4.3 Päiväkodin ja seurakunnan varhaiskasvatuksen yhteistyö Tampereella

Tampereella päiväkotien ja seurakunnan yhteistyötä ohjeistaa yhteistyöneuvotteluiden pohjalta laaditut yhteiset linjaukset. Yhteistyössä noudatetaan valtakunnallisia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Seurakunnat järjestävät myös tunnustuksellista toimintaa, kuten pääsiäis- ja joulukirkot. Näihin tilaisuuksiin lapselle täytyy olla huoltajan lupa osallistua. Kaupungin johtoryhmän

kokouksessa on erikseen linjattu, etteivät päiväkodit voi järjestää juhlia kirkossa tai kirkkotilassa. (Tampereen kaupunki. Kasvatus ja opetus. Varhaiskasvatus.)

Katsomuskasvatuksen mentoroinnissa seurakunnan työntekijä ja päiväkodin työntekijät tekevät yhteistyötä päiväkodin perheiden eri katsomusten ja kulttuurien esille tuomiseksi ja ymmärtämiseksi. Yhteistyö on toista kunnioittavaa, vastavuoroista ja molempia osapuolia rikastuttavaa. Mentoroinnissa on tasavertainen suhtautuminen uskontoihin, katsomuksiin ja näkemyksiin. Mentorointi on avointa ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista ja kaikki lapset voivat osallistua siihen. Se ei ole uskonnon harjoittamista, vakaumukseen ohjaamista tai tunnustuksellista. (Hatakka 2018, 19.)

Mentori eli päiväkotikummi vierailee päiväkodissa säännöllisesti ja on läsnä päiväkodin arjessa yhtenä aikuisena muiden joukossa. Hän tutustuu lapsiin ja aikuisiin ja on osallisena päiväkodin päivärytmissä. Yhteistyön käynnistäminen seurakunnan ja kunnan välillä vaatii luonnollisesti vaivaa ja aikaa. Tarvitaan kärsivällisyyttä ja luottamusta. Kun luottamus on saavutettu, keskustelun taso syvenee. Yhdessä suunnitellaan ja ideoidaan. (Petäjä 2008, 125.)

Yhteistyössä huomioidaan, että katsomuskasvatus ei ole vain erillinen saareke, vaan on osa lapsen elämää ja arkea. Lapsen näkökulmasta mentori tukee kokonaisoppimista. Lapsen persoonallisen kasvun kannalta on tärkeää, että katsomuskasvatus kuuluu hänen jokapäiväiseen elämäänsä. (Petäjä 2008, 126.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden käsitteissä ei puhuta enää mentoroinnista vaan yhteistyöstä kunnan varhaiskasvatuksen kanssa. Yhteistyössä tulee huomioida aina lapsen etu ja sen tulee olla pedagogisesti perusteltua. (Haapsalo. Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksen keskiössä.)

5 VARHAISKASVATTAJA KATSOMUSKASVATTAJANA

Katsomuskasvatuksen antaminen on osa varhaiskasvattajan ammattikuvaa. Jokainen varhaiskasvattaja toteuttaa sitä arjessa, omassa ryhmässään, omalla persoonallisuudellaan, oman ryhmän tarpeiden mukaan kokonaisopetuksen puitteissa. (Uskontokasvatus.net. Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa.)

Erilaisuuden kohtaamisen perusta luodaan jo varhaislapsuudessa. Pieni lapsi sisäistää tasa-arvoisuuden ja yhdenvertaisuuden periaatteet. Katsomuskasvatus toteutuu ja näyttäytyy lasten elämän arjessa. Lapsi tulee oman taustansa kanssa varhaiskasvattajan luokse. Se, onko varhaiskasvattaja valmis osoittamaan hyväksyntää lasta kohtaan riippumatta hänen uskonnostaan, uskonnotto- muudestaan tai kansalaisuudestaan on merkittävä asia. (Haapsalo 2017, 6–7.)

Katsomuskasvatuksen piirre on se, että se tarjoaa lapselle turvallisen lähestymisen erilaisiin ajattelutapoihin ja erilaisiin tapoihin nähdä elämää. Aikuisen tehtävänä on tarjota, esitellä ja totuttaa lasta elämään keskellä moninaisuutta luonnollisesti ja vaivaantumatta. Lasta ei välttämättä kiinnostaa kaverinsa uskonnollinen tai katsomuksellinen näkemys, vaan häntä kiinnostaa mahdollisuus yhteisiin leikkeihin katsomuksellisista eroista huolimatta. (Pellikka 2017, 154.)

Lapsen tulee saada olla katsomuksellisesti näkyvä ja olemassa. Silloin kun varhaiskasvattaja tarjoaa arvostavassa hengessä lapsille tilan kohdata toisiaan sekä moninaisuutensa, syntyvät yhdenvertaiset mahdollisuudet. Varhaiskasvatuksen työntekijät eivät ole uskonnonopettajia, vaan katsomuskasvattajia. He eivät opeta uskonto-oppia, vaan moninaisuuden kohtaamista, kulttuuriperinteitä, yhteistä ihmettelyä, tutkimista ja jakamista. (Tast 2017, 18.)

Kasvatusyhteisöissä työskentelevien henkilöiden eettisten näkemysten ja arvojen erilaisuus tuo ristiriitoja. Kasvatustehtävä voi tuntua haastavalta hoitaa, mikäli oma maailmankatsomus ja orientaatio ovat erilaisia kuin kasvatettavien. Tämän vuoksi kasvatusyhteisöissä tulisikin tarkkaan pohtia kasvatuksen suunta, jota yhdessä edustetaan. Jokaisen kasvattajan tulisi myös lisäksi

tunnistaa henkilökohtaisesti oma arvomaailmansa ja selvittää, miten kykenee suhtautumaan toisenlaisiin maailmankatsomuksiin ja arvomaailmoihin. (Paavola & Talib 2010, 13.)

5.1 Katsomussensitiivisyys

Katsomussensitiivisyys on kasvatusteema, jonka kautta erilaisille katsomuksille annetaan tilaa keskusteluissa työtovereiden, vanhempien ja lasten kanssa sekä arjen toiminnassa. Katsomussensitiivisyudessa erilaiset katsomukset kohdataan myönteisellä tavalla. (Kuusisto & Lamminmäki-Vartia 2012, 2.)

Katsomusten, uskontojen ja kulttuurien myönteinen huomioiminen ei tarkoita sitä, että varhaiskasvattajilla täytyisi olla kaikkien päiväkodissa edustettujen katsomusten syvä ja perusteellinen tuntemus. Tärkeää on se, että antaa tilaa, läsnäoloa, arvostusta ja esille tuomisen mahdollisuuden pedagogisesti ja yleisempien perinteiden rinnalle. Näissä tilanteissa kasvattaja omaksuu kuuntelijan roolin. Kun katsomukset kohdataan myönteisesti ja luontevasti arjessa, tukee se lapsen katsomuksellista ja kulttuurisen identiteetin kehittymistä myönteisesti. (Pellikka 2017, 155, 157.)

Toimiessa varhaiskasvattajana varhaiskasvatustyössä tulee ymmärtää, millainen merkitys henkilökohtaisella katsomuksella ja uskonnolliseen yhteisöön liittymisellä on meille ihmisille. Lähtökohtana toisen katsomuksen kunnioittamiseen on oman katsomuksensa reflektointi ja jäsentäminen sekä kulttuurisensitiivinen ote. (Tast 2017, 15.) Tulomalla paremmin tietoisiksi omista uskonnollisista ja kulttuurisista juuristaan sekä toimintansa taustalla vaikuttavista asenteista ja arvoista varhaiskasvattajat kykenevät myönteisellä tavalla tukemaan lasten katsomuksellisen identiteetin kehitystä. (Tast 2017, 151.)

On tärkeää muistaa, että jokainen lapsi on yksilö, eikä vain uskontonsa tai kulttuurinsa edustaja. Varhaiskasvattajan mahdolliset omat mielikuvat ja stereotyyppit eivät saa vaikuttaa lapsen yksilölliseen näkemiseen tai tunnistamiseen. Omasta vakaumuksesta tulee etäännyttävä tarvittaessa ja otettava ammatillinen ote katsomuskasvatuksen toteuttamiseen. Kasvattajan tulee myös reflektoida omia

asenteitaan ja omaa suhdettaan toiseuteen, sekä olla herkkä huomaamaan tilanteita, jotka ovat katsomuskasvatuksen tavoitteiden ja toteutumisen kannalta olennaisia. (Pellikka 207, 157.)

Katsomussensitiivisyyden tulisi olla tärkeä osa päiväkodin yhteistä arvoperustaa. Sen tulisi olla toiminnallinen valinta, jolla eri katsomukset erilaisine perinteineen, tapoineen ja juhlineen otetaan osaksi arkea lapsiryhmissä. Avoimen vuorovaikutuksen ja katsomussensitiivisyyden seurauksena myös erilaiset katsomuskasvatuksen toteuttamisen tavat tulevat mahdollisiksi, kun varhaiskasvattajat voivat yhdessä pohtia erilaisia tapoja jokaisen lapsen oman uskonnon tai katsomuksen positiiviseen näkymiseen ja huomioimiseen päiväkodin arjessa ja juhlassa. Kun kasvattajien katsomussensitiivisyys lisääntyy, on mahdollista, että oma ammatillinen asenne tätä sisältöaluetta kohtaan vahvistuu niin, ettei katsomuskasvatusta tarkastella enää kasvattajan oman vakaumuksen kautta, vaan laajemmin, osana merkityksellistä kasvatusta. (Kuusisto & Lamminmäki-Varitia 2012, 8.)

5.2 Dialogisuus varhaiskasvatuksessa

Lapset elävät erilaisissa perheissä. Perheessä voi olla yksi tai useampi vanhempi, vanhemmat voivat olla samaa tai eri sukupuolta, vanhemmat voivat olla muualta Suomeen muuttaneita tai heillä voi olla eri äidinkieli. (Kekkonen, Lehti & Tirkkonen 2017, 62)

Päiväkodissa lapsi huomaa usein, ettei hänen ja hänen perheensä tapa katsoa maailmaa ole ainoa mahdollinen. Lapsi havaitsee erilaisuuden kasvaessaan keskellä uskonnollista, katsomuksellista ja kulttuurista moninaisuutta. Varhaiskasvatukselle tilanne asettaa haasteita, varsinkin kun Suomessa perinteisesti uskonnolliset kysymykset mielletään kuuluviksi yksityisasioihin ja niistä keskusteleminen on verrattain vaikeaa. Tämä aiheuttaa sen, että varhaiskasvatuksessa uskontoja lähestytään siitä näkökulmasta, että ne vain asettavat rajoitteita, haasteita ja muutoksia arjen toimintaan. (Pellikka 2017, 150.)

Monimuotoisten perheiden ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten vuoropuhelun mahdollistuu dialogitaidoilla ja dialogisuuden periaatteilla. Dialogisuus on toimintatapa, jossa tietoisesti tehdään tilaa vuoropuhelun rakentamiselle erilaisista taustoista tulevien ihmisten välille. Dialogisen vuoropuhelun avulla voidaan sovittaa yhteen lapsen hyvään elämään, kasvuun ja kasvatukseen liittyviä kokemuksia, käsityksiä ja näkökulmia. (Kekkonen ym. 2017, 62–63.)

Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää toimintatapoja, jotka mahdollistavat huoltajien vaikuttamisen ja osallisuuden varhaiskasvatukseen. Arvostavalla ja kunnioittavalla kohtaamisella sekä huoltajien aidolla kuulemisella rakentuu luottamuksellinen ja avoin yhteistyö. (Opetushallitus. Uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet- Mikä muuttuu.)

Dialogi on keskustelua, jossa pysähdytään kuuntelemaan ja puhumaan arjen tilanteista, näkökulmista ja niiden taustalla vaikuttavista kokemuksista. Dialogin avulla tiedostetaan se, että ihmiset ajattelevat kasvatustyön tavoitteista ja keinoista eri tavoin. Avoin ja kunnioittava ilmapiiri on dialogin käymisen perusedellytys, mutta myös seurausta siitä. (Kekkonen ym. 2017, 64.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea jokaisen lapsen ja lapsiryhmän hyvinvointia, kehitystä ja oppimista. Keinot tähän tulee pohtia yksilöllisesti, joten on tärkeää ymmärtää mahdollisimman selkeästi ja syvällisesti jokaisen lapsen ja ryhmän tilanne. Tämä vaatii kasvattajien keskinäistä dialogia, jossa kasvattajat jakavat havaintonsa ja huolensa. Työyhteisön dialogin tavoitteena on ymmärtää muiden tiimiläisten ajattelua ja toimintaa. Yhteisenä tavoitteena on syventää käsitystä ryhmän lasten tilanteista ja taustoista ja sen myötä toimia lasten ja ryhmän tarpeiden mukaisesti. (Kekkonen ym. 2017, 65.)

Dialogisuus on tärkeää myös lapsen ja aikuisen välisessä suhteessa. Vuorovaikutus aikuisen ja lapsen välillä on aikuisen vastuulla. Aikuisen tulee kehittää vuorovaikutuksen laatua lasta parhaiten tukevaan suuntaan ja pyrkiä löytämään lapsen vahvuudet hyödyntäen niitä kokonaiskehityksen tueksi. (Kekkonen ym. 2017, 67.)

Dialogisuuden keskeinen ulottuvuus varhaiskasvatuksessa liittyy aikuisen ajatuksiin lapsista. Lapsen kuuleminen edellyttää aikuiselta kiireettömyyttä ja keskittyntä läsnäoloa. Se, että aikuinen intensiivisesti kuuntelee lapsia, edistää yleensä sitä, että myös lapset alkavat kuuntelemaan toisiaan. Toisen ihmisen ajatusten kuuleminen on keskeistä dialogisuudessa. (Pruuki 2010, 96-98.) Ilman dialogitaitoja emme voi oppia kuuntelemaan muita ja kehittämään toistemme ajatuksia edelleen. Dialogi rakentaa yhteistä, uutta tulevaisuutta. (Lamminmäki-Vartia 2019.)

Lapsen näkökulmien huomioiminen ja niiden pohjalta rakentuva vuorovaikutus vaativat aikuiselta kykyä luoda olosuhteita lapsen aktiiviselle merkityksenannolle. Tämä vaatii varhaiskasvatuksessa taitoa osallistua lapsen kanssa aitoon dialogiin. Lapsen näkökulma toimii yhteisen neuvottelun lähtökohtana hänen kehitystään ja kasvuaan tukevassa vuorovaikutuksessa. Aikuisen herkkyys kuulla lasta ja taito luoda hedelmälliset olosuhteet yhteiselle neuvottelulle ovat keskeistä. Dialogisuudessa kohtaavat lapsen ja aikuisen kokemukset. (Kumpulainen 2015, 57.)

Dialogisuus varhaiskasvatuksessa on vuoropuhelua ja keskinäistä kasvatuskumppanuutta myös varhaiskasvattajien ja lasten vanhempien kesken. Kasvatusyhteistyön tavoitteena on vanhempien ja henkilöstön sitoutuminen lapsen terveyteen ja turvallisen kasvun, oppimisen ja kehityksen edistämiseen. Yhteistyön onnistumista tukee luottamus sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja kunnioitus. (Kekkonen ym. 2017, 69.)

Dialogisuus on kasvattajan taitoa luoda vuorovaikutuksessa erilaisista lähtökohdista tulevien lasten mahdollisuuksia toimia lapsiryhmässä. Dialogisuus on keino rakentaa yhteyksiä erilaisten maailmankatsomusten välille. Aikuiset, jotka ovat sitoutuneet dialogisiin toimintakäytäntöihin, osoittavat lapsille, että erilaisten näkemysten yhteensovittaminen on mahdollista. Omaa maailmankuvaansa rakentava lapsi tarvitsee oman ajattelunsa kunnioittamista ja kuulluksi tuleamista. (Kekkonen ym. 2017, 72-73.)

5.3 Katsomuskasvatuksen johtaminen varhaiskasvatuksessa

Katsomuskasvatus voidaan kokea haasteellisena osa-alueena. Sen vuoksi johtamisella onkin suuri merkitys tämän osa-alueen tietoisessa esille nostamisessa ja käytännön työn toteutuksessa ja toteuttamisessa. (Aumala 2017, 75.)

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus on päiväkodissa lasta varten. Sisältöalueen kehittäminen varhaiskasvatuksessa ei onnistu ilman päiväkodin johtajan tietoista syventymistä asiaan. Toimintaympäristön sensitiivisyyden lisäämiseksi ja katsomuskasvatuksen nykyaikaistamiseksi on keskeistä, että päiväkodin johtaja on sisäistänyt valtakunnallisten linjausten ja opetussuunnitelmien sekä lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen ja lapsen oikeuksien tukemiseen liittyvät tavoitteet. Yhtä tärkeää on sisäistää katsomussensitiivisyyden ja syrjimättömän kasvatusotteen. Johtaja itse on henkilöstölleen malli siitä, kuinka katsomuskasvatuksen tematiikkaan suhtaudutaan ja kuinka merkityksellisenä katsomussensitiivisyys päämääränä ja arvona nähdään. (Lamminmäki- Vartia & Kuusisto 2015, 168–169.)

Päiväkodin johtajan on oltava tietoinen katsomuskasvatuksen uusimmasta tutkimuksesta osana johtajan laaja-alaista osaamista. Muutosta päiväkodin henkilöstön asenteessa tai ammatillisessa työotteessa ja varhaiskasvatustoiminnassa ei ole ilman päiväkodin johtajan aktiivista panostusta pedagogisen osaamisen lisäämiseen ja aktiiviseen johtamiseen ja toiminnan ohjaukseen katsomuskasvatuksen sisältöalueen osalta. (Lamminmäki-Vartia & Kuusisto 2015, 170.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018, 29) mukaan varhaiskasvatuksen johtaja edistää toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun, rohkaisee työyhteisöä kehittämään ja innovoimaan toimintaympäristöä sekä vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi. (Opetushallitus, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 29.)

6 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

Tässä luvussa kuvaamme opinnäytetyöprosessia. Lukuun sisältyy opinnäytetyön työelämälähtöisyys, lähtökohdat sekä tavoitteet opinnäytetyölle. Luvussa kuvataan myös katsomuskasvatukseen perehtymistä, oppaan sisällön koostamista sekä oppaasta saatua palautetta.

6.1 Opinnäytetyön lähtökohdat ja tavoite

Opinnäytetyömme sai alkunsa keväällä 2017 kun Tampereen seurakuntien varhaiskasvatus oli meihin yhteydessä ja esitti tarpeensa uudelle materiaalille, jota seurakuntien ja päiväkotien varhaiskasvattajat voisivat käyttää yhteistyössä katsomuskasvatuksen toteuttamisessa varhaiskasvatuksessa. Uusi varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sen uusi linjaus ja velvoittavuus katsomuskasvatuksen toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa oli herättänyt kysymyksiä, hämmennystä ja epätietoisuutta työntekijöiden keskuudessa seurakunnan osuudesta kunnan varhaiskasvatuksen tukena katsomuskasvatuksessa.

Vaikka vastuu katsomuskasvatuksen toteuttamisesta kuuluu niille aikuisille, jotka jakavat lapsen arkea varhaiskasvatuksessa, voi seurakunta olla kuitenkin tässä apuna, koska seurakunnan työntekijöillä on koulutuksen ja työn antamaa katsomuksellista osaamista. Seurakunnan ja kunnan varhaiskasvatuksen yhteistyöllä voidaan tukea katsomusten välisten dialogien toteutumista ja lasten kulttuurisen ja katsomuksellisen identiteetin kehittymistä. (Petäjä & Ojell 2017, 93.)

Sovimme, että toteutamme opinnäytetyönä materiaalia, joka selkiyttäisi ja helpottaisi katsomuskasvatukseen liittyvää yhteistyötä seurakunnan ja kunnan varhaiskasvatuksen eli päiväkotien välillä ja tukisi lasten kulttuurista ja katsomuksellista identiteettiä varhaiskasvatuksessa. Näin ollen opinnäytetyömme on työelämälähtöinen. Samalla se vahvistaa omaa ammatillisuuttamme tulevina

sosionomeina, joilla on sekä kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan sekä varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuus.

Syksyllä 2017 pidimme palaverin kahden johtavan varhaiskasvatuksen ohjaajan kanssa Tampereen seurakunnilta. Palaverissa keskustelimme uudesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista ja sen sisältämästä katsomuskasvatuksesta sekä kuulin heidän ajatuksiaan opinnäytetyömme sisällöstä, aiheista ja toteutuksesta. Keskustelimme myös heidän omista kokemuksistaan liittyen katsomuskasvatuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa ja siitä, miten parhaalla mahdollisella tavalla tuleva opas selkeyttäisi varhaiskasvattajien työtä katsomuskasvatuksessa ja toisi esiin jokaisen lapsen oikeuden katsomuskasvatukseen. Ajatuksia, ideoita ja esimerkkejä oli paljon, mutta saimme kuitenkin melko vapaat kädet päättää työn toteuttamisesta ja sen muodosta.

Vähitellen meille alkoi selkiytyä ajatus siitä, että toteuttaisimme opinnäytetyömme sähköisen oppaan muodossa. Näin ollen se olisi konkreettinen ja selkeä apu työelämässä ja se palvelisi myös omaa tulevaa työtämme parhaiten. Toinen meistä on jo nykyisessä työssään Tampereen seurakunnan varhaiskasvatuksessa koonnut vastaavaa opasta omaan tarpeeseensa, joten sen hyödyntäminen ja kehittäminen myös muiden käyttöön tuntui järkevältä ratkaisulta.

Opinnäytetyömme tavoitteena on tuottaa opas, joka sisältää tietoa ja erilaisia toiminnallisia tapoja toteuttaa katsomuskasvatusta varhaiskasvatuksessa. Opas sisältää tietoa katsomuskasvatuksesta, erilaisista uskonnoista ja kokemuksista, toiminnallisten hetkien kuvausta ja ideoita lapsiryhmille katsomuskasvatuksen toteuttamiseen, sekä vinkkejä lisämateriaaleihin. Opas on tarkoitettu kaikille varhaiskasvattajille, jotka haluavat lisätietoa katsomuskasvatuksesta ja sen toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyömme on kehittämispainotteinen opinnäytetyö, jonka tuloksena syntyy uusi tuote (Alavaikko & Suikkala. Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas: Opinnäytetyön raportin rakenne).

6.2 Katsomuskasvatukseen perehtyminen

Syksyllä 2017 kävimme Tampereella kuuntelemassa Heini Paavolan luentoa ”Moninaisuus ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus varhaiskasvatuksessa”. Lisäksi tammikuussa 2018 osallistuimme katsomuskasvatuskouluttaja Tiina Haapsalon luennolle katsomuskasvatuksen merkityksestä varhaiskasvatuksessa.

Tammikuussa 2019 osallistuimme Seurakuntaopiston järjestämään Kohti vasun mukaista katsomuskasvatusta -koulutukseen Tampereella, jossa eri katsomuskasvatuksen asiantuntijat perehdyttivät varhaiskasvattajia katsomuskasvatukseen. Saimme tietoa katsomuskasvatuksen suunnittelusta ja toteutuksesta, yhteisistä linjauksista ja sopimuksista liittyen katsomuskasvatukseen sekä osallistuimme erilaisiin katsomuskasvatuksellisiin keskusteleviin pajoihin.

Tutustuimme katsomuskasvatuksen teoriaan ja käsitteisiin, lapsen oikeuksiin katsomuskasvatuksessa sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin myös kirjallisuuskatsauksen avulla, joka oli osa opintoihimme kuuluvaa kehittämis- ja innovaatiotoiminnan kurssia. Kirjallisuutta oli vaikea löytää, sillä katsomuskasvatus aiheena oli niin uusi.

6.3 Oppaan sisällön koostaminen ja aiheiden valinta

Oppaan sisällön määrittelemiseksi tarkoituksenamme oli osallistua Tampereen seurakuntien päiväkotikummiin yhteiseen palaveriin, jossa olisimme tehneet kummeille ryhmähaastattelun liittyen katsomuskasvatukseen ja yhteistyöhön päiväkotien kanssa. Päiväkotikummi on koulutettu seurakunnan varhaiskasvatuksen työntekijä, joka tekee yhteistyötä päiväkotien kanssa katsomuskasvatuksellisten kysymysten äärellä. Yhteinen palaveri päiväkotikummiin kanssa ei kuitenkaan aikataulullisista syistä onnistunut.

Tästä syystä teimme keväällä 2018 sähköpostikyselyn (LIITE 2) kaikille seitsemälle päiväkotikummiin, ja sen tarkoituksena oli kerätä toiveita ja ideoita tulevaa opasta varten. Käytimme puolistrukturoitua kyselyä. Puolistrukturoidussa

kyselyssä kaikille esitetään samat kysymykset ja niihin saa vastata avoimesti (KvaliMOTV. Haastattelu). Kartoitimme muun muassa niitä katsomuskasvatuksellisia aiheita, joihin seurakunnan ja päiväkotien varhaiskasvattajat toivovat tukea. Kysyimme myös millaisia ajatuksia katsomuskasvatus varhaiskasvattajissa herättää. Kirjallisia vastauksia saimme neljä ja suullisia yhden. Katsomuskasvatukselliseen oppaaseen toivottiin eettisiä aiheita kuten ystävyys, toisen huomioiminen, suomalaiseen perinteeseen tutustuttamista kirkkovuotta soveltaen, kuoleman käsittelyä pyhäinpäivänä, lattiakuvien käyttöä katsomuskasvatuksessa, sekä pääpiirteet valtauskonnoista. Aiheiden toivottiin olevan uskonnollisesti sitouttamattomia, ja menetelmien sellaisia mihin kaikki lapset voisivat osallistua.

Toinen meistä työskentelee Tampereen seurakuntayhtymän varhaiskasvatuksessa lastenohjaajana ja on tehnyt uskontokasvatukseen, nykyisin katsomuskasvatukseen liittyvää yhteistyötä tamperelaisten päiväkotien kanssa toimiessa päiväkotikummina useassa päiväkodissa. Katsomuksellinen moninaisuus on lisääntynyt Suomessa ja oman kokemuksemme mukaan tämä on myös selvästi nähtävissä Tampereen varhaiskasvatuksessa. Koska vasuperusteiden sisältämä katsomuskasvatus on tuonut mukanaan uusia käsitteitä verrattuna aikaisempaan uskontokasvatukseen, päätimme, että avaamme näitä käsitteitä oppaassa. Myös katsomuskasvatuksen merkitystä varhaislapsuudessa oli mielestämme hyvä käsitellä oppaassa. Meillä oli siis jo alussa melko selkeä käsitys siitä, millaista uskontoihin ja katsomuksiin sisältyvää tietoa oppaassa tulisi olla.

Viisi päiväkotikummiä seurakunnasta kertoivat tamperelaisissa päiväkodeissa tulevasta opinnäytetyöstämme, katsomuskasvatuksellisesta oppaasta ja keskustelivat sen ajankohtaisuudesta ja tärkeydestä. Keskusteluihin osallistuneet varhaiskasvattajat ilahtuivat tulevasta oppaasta ja kokivat sen hyödylliseksi selkeyttämään katsomuskasvatuksen toteuttamista päiväkodeissa.

Toisella meistä työkokemusten tuoma tieto katsomuskasvatuksesta päiväkodeissa vaikutti myös oppaan aiheiden valintaan. Aiheiden valintaa muokkasi ja vahvisti päiväkotien varhaiskasvattajilta ja seurakunnan päiväkotikummeilta tehdyt kyselyt. Näiden perusteella valitsimme aiheet oppaaseen.

Katsomuskasvatukselliseen oppaaseen kootaan tietoa erilaisista uskonnoista ja katsomuksista, avataan katsomuskasvatukseen liittyviä käsitteitä ja velvoitteita sekä tuetaan ja rohkaistaan varhaiskasvattajaa katsomuskasvatuksen toteuttamiseen. Oppaaseen tulee toiminnallista sisältöä lapsiryhmien kanssa toteutettavaksi seuraavista aiheista: ystävyys (toisen huomioiminen), kultainen sääntö (auttaminen ja hyvän tekeminen), pyhäinpäivä (kuolema ja lapsen surun käsittely), yhteisymmärryksen viikko (moninaisuus ja yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistus), ensimmäinen juhlan ja olen ihme (lapsen itsetunnon ja ainutlaatuisuuden vahvistaminen) sekä yhteinen maapallomme (luomakunnasta huolehtiminen). Aiheet on esitelty tarkemmin luvussa 8.

Taulukko 1. Oppaan aiheet sijoitettuna vuosikelloon

ELOKU	SYYSKUU Ystävyys	LOKAKUU Kultainen sääntö	MARRASKUU Pyhäinpäivä	JOULUKUU
TAMMIKUU	HELMIKUU Yhteisymmärryksen viikko	MAALISKUU Ensimmäinen juhlan ja olen ihme	HUHTIKUU	TOUKOKUU Yhteinen maapallomme

Loppusyksystä 2018 pidimme palaverin kahden Tampereen seurakuntien johtavan varhaiskasvatuksen ohjaajan kanssa ja esittelimme heille valitsemamme aiheet. Heidän mielestään aihevalintamme olivat ajankohtaisia, tärkeitä ja sopivia oppaaseen. Keskustelimme myös katsomuskasvatuskouluttaja Tiina Haapsalon kanssa ja esittelimme hänelle oppaamme aiheet. Tiina Haapsalo toimii katsomuskasvatuskouluttajana evankelis-luterilaisten seurakuntien muodostamassa palvelujärjestössä. Hänenkin mielestään aiheet olivat tärkeitä ja opas kokonaisuudessaan ajankohtainen ja tarpeellinen.

6.4 Palaute oppaasta

Opas valmistui kokonaisuudessaan maaliskuussa 2019. Oppaan valmistuttua lähetimme sen Tampereen seurakuntien päiväkotikummeille, joita oli sillä hetkellä kuusi sekä kolmelle seurakunnan johtavalle varhaiskasvatuksen ohjaajalle ja pyysimme siitä palautetta.

Johtavilta varhaiskasvatuksen ohjaajilta saimme sekä suullista että kirjallista palautetta oppaasta. Opas oli heidän mielestään monipuolinen, selkeä ja hyvin rajattu. Opas oli asiantuntevasti toteutettu ja siinä oli käsitelty katsomuskasvatusta laajasti. Sen nähtiin monipuolisesti palvelevan tulevaisuudessa seurakunnan ja päiväkotien yhteistyötä katsomuskasvatuksessa. Myös eri uskontojen sekä uskonottomuuden esilletuominen sai kiitosta. Eri uskontoihin varhaiskasvatuksen ohjaajat pyysivät lisäyksen Jehovan todistajista, joten teimme aiheesta oman kappaleen oppaaseen. Muita korjausehdotuksia ei tullut.

Oppaan kuvitus, jonka eri-ikäiset lapset ovat toteuttaneet, nähtiin hyvin positiivisena ja pirteänä. Lasten tekemän kuvituksen todettiin antavan oppaalle visuaalista ja värikästä ulkonäköä sekä kuvituksen teemojen nähtiin tukevan oppaan aiheita hyvin. Palautteessa todettiin myös, että opasta on mielekkäämpi lukea kuvituksen tasapainottaessa hauskesti opasta.

Yksi päiväkotikummeista lähetti kirjallista palautetta oppaasta sähköpostitse:

Ihan mahtavan opuksen ootte tehnyt! Uskon kyllä, että tulee päiväkoteihin tarpeeseen. Hyviä aiheita ja paljon vinkkejä miten voi jatko-työstää kutakin teemaa. Itse ainakin innostuin ja vien todella mielelläni tätä mukamani päiväkotiin. Yhden teeman ympärille saa nivottua todella paljon asioita. Odotan innolla valmista työtä ja tämän käyttöönottoa omassa työssä päiväkodissa.

Kaiken kaikkiaan palaute on ollut positiivista ja opas on saanut kiitosta jo tässä vaiheessa. Palautteen perusteella opas tulee olemaan hyödyllinen ja käytännöllinen työväline katsomuskasvatuksen toteuttamisessa varhaiskasvatuksessa. Oppaan sisällysluettelo ja otteita oppaasta on liitteenä (LIITE 3 ja 4).

7 OPPAAN AIHEET

Tässä luvussa esittelemme oppaan aiheet ja perustelemme niitä. Aiheet ovat valittu haastattelemalla seurakunnan päiväkotikummeja ja kuuntelemalla heidän toiveitaan ja kokemuksiaan päiväkodeista. Oma työkokemus seurakunnan lastenohjaajana on myös ohjannut valintoja. Kaikissa oppaan aiheissa on otettu huomioon valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.

Jokaiseen aiheeseen sisältyy toiminnallinen hetki lasten kanssa. Kaikki toiminnalliset hetket on testattu käytännössä lapsiryhmien kanssa ja todettu toimiviksi. Toiminnallisissa hetkissä on otettu huomioon, että toiminnalliset, luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia tapoja ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, liikkuminen, tutkiminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Sanaleikit, laulut ja lorut sekä yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee lapsen oppimista ja hyvinvointia (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 38–39.)

7.1 Ystävyys (toisen huomioiminen)

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu keskinäinen yhteistyö, jossa kunnioitetaan huomaavaista ja kunnioittavaa käytöstä. Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhdessä yhteisönä, jossa lapset ja aikuiset oppivat toisiltaan ja yhdessä. Lapsia rohkaistaan hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vahvistaa lasten välistä ystävyyttä. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan yhdessä lasten kanssa rakentavia keinoja ristiriitojen ratkaisuun. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 29.)

Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista. Yhteisesti lasten kanssa sovitut toimintatavat ja säännöt auttavat luomaan turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 31–31.)

Ihminen kasvaa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Vuorovaikutustaitojen opettelu sekä toisen ihmisen huomioiminen on keskeisiä taitoja elämässä, joita jo pienenkin lapsen tulee harjoitella voidakseen toimia yhteisön jäsenenä. Turvallisen aikuisen ja lapsiryhmän kanssa harjoitellaan kaveritaitoja ja toisen asemaan asettumista, joka muodostaa moraalisen perustan.

7.2 Kultainen sääntö (auttaminen ja hyvän tekeminen)

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksessa tutustutaan lasten kanssa ryhmässä läsnä oleviin uskontoihin ja katsomuksiin. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan. ((Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 43.)

Kasvatuksen tehtävä on ohjata lapsen yksilöllisen identiteetin muotoutumista niin, että lapsi oppii havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöön. Lasta tuetaan niin, että hän oppii toimimaan ja käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 21.)

Uskonnoista ja humanismista löytyvä Kultainen sääntö ohjaa ihmistä tekemään toisilleen sitä hyvää, mitä itsekkin haluaa vastaanottaa. (Rautionmaa, Illman & Latvio 2017, 247). Kultainen sääntö on koko ihmiskuntaa yhdistävä voima. Se on arjessa toteutettava periaate, jota kannattaa aina opetella. Kultaisen sääntö avulla havaitsemme, että vaikka uskonnoissa ja katsomuksissa on paljon eriävää, on Kultainen sääntö kuitenkin kaikkia uskontoja ja katsomuksia yhdistävä voima ja tekijä. Kaikkialla pidetään tärkeänä, että ketään ei vahingoiteta, vaan tehdään toisillemme hyvää. Toistemme auttaminen sitoo meidät vahvemmin yhteisön jäseneksi ja saa aikaan tunteen, että jokainen meistä on niin arvokas, että hän on auttamisen arvoinen. Toiselle hyvän tekeminen, tuo myös itselle hyvän olon ja saa aikaan onnistumisen ja onnellisuuden kokemuksia lapsessa. Ihmisten samankaltaisuuksien tunnistaminen tuo yhteenkuuluvuutta ja sosiaalista eheyttä. (Salonen 2017, 179).

7.3 Pyhäinpäivä (kuolema ja lapsen suru)

Lapsia kiinnostaa ja puhututtaa kuolema, josta usein vaietaan, sillä se koetaan hankalaksi aiheeksi. Pyhäinpäivä soveltuu hyvin kuoleman ja menetyksen käsittelyyn. Pyhäinpäivän ohella muut juhlat kuten halloween, voivat elää rinnakkain ja tukea osaltaan lapsen tunne-elämää ja kasvua. Niiden avulla lapsi voi kohdata ja jakaa muiden avulla pelkojaan ja menetyksiään.

Kuolleiden edesmenneiden omaisten ja esikuvallisten ihmisten muistelu on yhteistä useimmille uskonnoille ja siihen liittyy monia uskomuksia ja tapoja. (Pyhärinta, Raudaskoski & Seppälä 2016, 191). Perinteet ovat tärkeitä, ne rakentavat persoonaamme ja liittyvät meidät osaksi yhteisöä. Yhteisölliset tavat antavat iloa, yhteenkuuluvuuden tunnetta ja lohduttavat.

Kuolema on monille pelottava sana ja varsinkin aikuisten on sitä välillä vaikea lausua. Kuolema koskettaa kuitenkin jollain tavalla jossain kohtaa kaikkien lasten elämää ja siksi siitä on hyvä puhua turvallisesti lasta kuunnellen. Lapselle kuolemasta kertominen tapahtuu aina kehitystason mukaisesti. Tärkeää on kuunnella aidosti mitä lapsi sanoo, olla hänen luottamuksensa arvoinen ja antaa rehellisiä ja totuudenmukaisia vastauksia. Turvallinen läheisyys ja yhteinen pohdinta ovat tärkeitä. Kuoleman käsittely lapsiryhmässä on enemmänkin kauniin ja rauhallisen tunnelman luomista ja yhteistä ihmettelyä kuin suuria sanoja ja selityksiä.

Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvittaessa. Erilaisten tunteiden näyttäminen sallitaan ja lapsella on oikeus saada tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä kasvattajan tukea. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa ja yhdessä pohditaan lapsia askarruttavia elämänkysymyksiä. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 21,43.)

7.4 Yhteisymmärryksen viikko (moninaisuus ja yhteenkuulumisen tunteen vahvistus)

YK:n uskontojen ja katsomusten yhteisymmärrysviikkoa vietetään vuosittain helmikuussa. Tavoitteena on rohkaista kaikkia valtioita tukemaan katsomusten välisen yhteisymmärryksen ja hyvän tahdon viestiä kunkin oman vakaumuksen tai perinteen mukaisesti erityisesti tämän viikon aikana. Ensimmäistä kertaa teema- viikkoa vietettiin vuonna 2011. (Rautionmaa, Illman & Latvio 2017, 253.)

Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin perinteisiin ja katsomuksiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat vuodenkiertoon liittyvät erilaiset juhlat ja tapahtumat sekä arjen tilanteet. Lasten ihmettelyle annetaan tilaa ja yhdessä heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia kysymyksiä. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 43.)

Lasten kanssa tarkastellaan lähiyhteisön, ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuutta kunnioittaen. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat samanarvoisia erilaisuudestaan huolimatta. Tärkeää on myös pohdita miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden rakentumiseen. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 44.)

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä ja varhaiskasvatuksessa tarjotaankin lapsille mahdollisuuksia nähdä ja kokea kulttuuria monipuolisesti. Kulttuurinen moninaisuus on voimavara. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 42, 30.) On tärkeää, että lapsi oppii ymmärtämään ja kunnioittamaan niin omaa kuin toistenkin lasten ja perheiden erilaisia katsomuksellisia perinteitä ja tapoja toimia. Koska katsomusten maailma on rikas ja monipuolinen, vaatii se kasvattajalta sensitiivisyyttä ja avoimuutta käydä katsomusdialogia perheiden sekä lasten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan yhteenkuuluvuuden tunnetta. Lapsille kerrotaan, että me ihmiset olemme erilaisia mutta samanarvoisia ja opettelemme elämään ja toiminaan yhdessä. Perusta erilaisuuden kohtaamiseen luodaan jo varhaislapsuudessa. Silloin omaksutaan kunnioitus ja arvostus toista kohtaan sekä asenteet. Varhaislapsuudessa sisäistetään yhdenvertaisuuden ja tasa-

arvoisuuden periaatteet. (Haapsalo 2017, 6.) Kaikkia ihmisiä yhdistävien asioiden tunnistaminen on merkittävä lähtökohta tunnistamaan sen, mikä tekee ihmisestä ihmisen. Ihmisten samankaltaisuuksien tunnistaminen saa aikaan sosiaalista eheyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Salonen 2017, 179.)

Lapsella on oikeus olla oma itsensä uskonto- ja katsomustaustoineen ja siitä saa puhua avoimesti. Näin lapsen minäkuva rakentuu vahvimmin. Uskonto- ja katsomus eivät ole erillinen saareke lapsessa, joka jätetään kotiin lapsen tullessa varhaiskasvatukseen vaan ne elävät ja kehittyvät lapsessa jatkuvasti. Katsomukset ja uskonnot ovat jokapäiväinen asia ja ne tulee huomioida ja niitä tulee vaalia varhaiskasvatuksen arjessa. Lapsella on myös oikeus tutustua toisiin ihmisiin, kulttuureihin ja kieliin. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 21). Maailman katseleminen toisen silmin, on kaiken edistymisen ja oppimisen ydin. (Salonen 2017, 178).

7.5 Ensimmäinen juhlani ja olen ihme (lapsen itsetunnon ja ainutlaatuisuuden vahvistaminen)

Vasuperusteiden kokonaisvaltaiseen- ja myös kristilliseen ihmiskäsitykseen liittyy ajatus siitä, että jokainen lapsi on arvokas ja ainutkertainen omine ominaisuuksineen. Lapset ovat kuitenkin keskenään erilaisia ja heillä on erilaisia vahvuuksia, heikkouksia ja kiinnostuksen kohteita. Tätä kunnioitetaan ja lapsia kohdellaan yhdenvertaisesti. (Petäjä & Ojell 2017, 89).

Sisältöjä katsomuskasvatukseen tuo myös perheiden erilaiset juhlalat, kuten kaste, konfirmaatio, häät ja hautajaiset. (Uskontokasvatus.net. Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa.) Kastettujen lasten osuus vähenee jatkuvasti ja vaihtelee suuresti ympäri suomen. Kaste on kuitenkin yksi kristillisen kirkon sakramenteista ja suurin osa suomalaisista kristittyjä. Syntyville vauvoille järjestetään myös yhä enemmän nimenantojuhlia, nimiäisiä. Kasteesta, nimiäisistä ja vauvan ensimmäisestä juhlasta on tärkeä puhua lasten kanssa. Jokainen lapsi haluaa kuulla kuinka odotettu ja rakastettu hän on.

Lapsi on optimisti, joka odottaa luonnostaan, että hänestä pidetään huolta. Lapsi ei kykene hahmottamaan ulkopuolisen silmin itseään vaan lapsi näkee itsensä aikuisessa. Aikuinen on peili lapselle. Siksi aikuisen asenne lasta kohtaan, vaikuttaa siihen millaisena lapsi itsensä kokee. (Kokkonen 2008, 77.) Lapsen tapa elää ja oppia on kokonaisvaltainen ja lapselle omaan kulttuuritaustaan ja siihen liittyviin perinteisiin ja traditioihin tutustuminen vahvistaa lapsen identiteettiä. (Hiltunen 2008, 70).

Lapselle on äärimmäisen tärkeää, että hän on hyväksytty ja rakastettu juuri omana itsenään. Varhaiskasvatuksessa hektisen arjen ja aikataulujen keskellä, lapsen pitää saada kokea tunnetta siitä, että hänet huomataan. Kasvattajan hyväksyvä katse, hymy ja pieni kosketus hoitavat lapsen itsetuntoa. Kasvattajan tärkein tehtävä on vaalia lasta ja lapsuutta tärkeimpänä asianaan ja nähdä lapsuus arvokkaana kehitysvaiheena lapsen elämässä.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella lapsen oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Jokaisella lapselle on oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi sekä huomioon otetuksi. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 19.)

7.6 Yhteinen maapallomme (luomakunnasta huolehtiminen)

Lapsen on hyvä tietää, että se miten jokainen meistä uskoo maailman syntyyn, luomiseen tai luomiskertomukseen on tärkeää ja arvokasta. Lapset oppivat ymmärtämään ja kunnioittamaan toisenlaisia näkemyksiä kuin heillä itsellään on. Lapselle kerrotaan, että jokaiselle meistä on annettu samanlainen tehtävä, pitää huolta maailmastamme ja luonnosta sekä kunnioittaa kaikkea elävää ja kohdella sitä hyvin.

Jos onnistumme herättämään kykyä asettautua katsomaan maailmaa toisen ihmisen näkökulmasta, vahvistuu samalla kyky suhtautua vastuullisesti muuhunkin ympärillämme olevaan luontoon, elolliseen ja elottomaan todellisuuteen. Ekologinen ja sosiaalinen vastuu perustuu samanlaisiin lähtökohtiin ja usein lapsi, joka

on oppinut auttamaan kaveriaan, huolehtii myös luonnon hyvinvoinnista. Varhaiskasvattaja voi olla toimija, jonka avulla lisääntyy ymmärrys monitahoisesta maailmastamme ja siinä vallitsevista riippuvuussuhteista. (Salonen 2017, 185.)

Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteiden ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten vastuullista toimimista ympäristössä sekä luontosuhdetta. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri vuodenaikoina ja monin aistein. Niitä tutkitaan ja niistä keskustellaan. Luonto voi tarjota myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikan. Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, eläimiä ja kasveja sekä kiinnittämään huomioita tekojen vaikutuksiin. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 45.)

Moninaisuuden lisääntyessä tarve ymmärtää vieraiden kulttuurien kertomuksia ja rakentaa yhteyksiä, on osoittautunut välttämättömäksi. Kertomukset ovat kautta aikain olleet vahvoja opettajia, ja niiden avulla on kasvatettu ja siirretty elämäntuntemusta nuoremmille sukupolville. Erilaisten katsomusten ja uskontojen kertomuksiin elämän synnystä on hyvä tutustua. Se voi tukea omaa uskonnollista identiteettiä ja vahvistaa tuntemusta omasta uskonnosta, joka näin ollen tuo lisää ammattitaitoa käsitellä maailman syntyyn liittyviä asioita lasten kanssa. (Pieni on suurin, varhaiskasvattajan lehti 6/2018.)

8 POHDINTA

Lopuksi pohdimme aiheemme ja opinnäytetyömme ajankohtaisuutta ja sen eettisiä näkökulmia. Arvioimme työmme tavoitteiden saavuttamista, opinnäytetyöprosessia sekä valmistunutta opasta. Pohdimme myös omaa ammatillista kasvuaamme peilaten sitä sosiaalialan kompetensseihin sekä kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ydinosaamiseen.

8.1 Aiheen ajankohtaisuus ja sen eettinen näkökulma

Katsomuskasvatus on aiheena ajankohtainen. Se on herättänyt keskusteluja julkisuudessa ja sosiaalisessakin mediassa laajasti. Uskonto mielletään usein ihmisen henkilökohtaiseksi alueeksi eikä Suomessa ole ollut tyypillistä puhua siitä. Uskontoihin liittyvät asiat ovat ihmisille tunneherkkää aluetta ja saattaakin käydä niin, että varhaiskasvatuksessa katsomuskasvatuksesta puhuttaessa, mennäänkin ihmisen oman uskon tai uskonottomuuden alueelle. Erilaisten uskontojen, katsomusten ja kulttuurien kohtaamiseen tarvitaan dialogia ja sensitiivisyyttä. Ilman dialogitaitoja, emme voi oppia kuuntelemaan toistemme ajatuksia ja tunteita. Uskontojen ja katsomusten myönteinen huomioiminen ja näkyminen varhaiskasvatuksessa on osa yleissivistystä ja antaa lapsille mahdollisuuden oppia keskeisiä kansalaistaitoja moniarvoisessa yhteiskunnassa. Katsomuskasvatuksella tuetaan myös yhteiskuntarauhaa.

Opinnäytetyöprosessin alkaessa 2017, oli katsomuskasvatus aiheena niin uusi, ettei siitä juurikaan löytynyt mitään materiaalia. Osallistuminen erilaisiin luentoihin ja koulutuksiin sekä ilmestyneen materiaalin lukeminen avasi meille itsellemme kasvatuskatsomuksen sisällön ja tavoitteet. Oivalsimme sen, ettei kyse ole mistään kovinkaan monimutkaisesta asiasta, ja asiaa selkeytti ajatus siitä, että sen tulee olla lähtöisin lapsesta ja aiheita tulee tarkastella aina lapsen näkökulman kautta. Katsomuskasvatusta toteutetaan lapselle lapsen ehdoilla.

Päiväkoti on paikka, jossa lapselle avautuu uusi, oman perheen ulkopuolinen maailma. Päiväkodissa lapset kohtaavat eritaustaisia lapsia erilaisista kulttuureista. Varhaiskasvatuksen yhtenä haasteena on luoda toimintakulttuuri, jossa lapsi kokee iloa omasta erityisyydestään. Ihminen on arvokas, koska on syntynyt ihmiseksi. Persoonallisuus rakentuu suhteessa ympäröivään maailmaan, samoin kun käyttäytymistä ohjaavat arvot omaksutaan ympärillä olevasta todellisuudesta. Lapsen arvomaailman perusta rakentuu kymmenen ensimmäisen vuoden aikana. (Salonen 2017, 179-185.) Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksella, jossa käsitellään myös eettisiä aiheita, on näin ollen tärkeä merkitys lapsen senhetkisen sekä tulevan elämän kannalta.

Nykypäivän yksilökeskeisyys syrjäyttää yhteisöllisyyden ja ihmisten välinen kilpailu on uhka hyvinvoinnille. Varhaiskasvatukseen tulee tukea tietoisesti sellaiseen ihmisyyteen kasvamisessa, jossa toisen asemaan osataan eläytyä. Tunteet auttavat sitoutumaan ihmisarvoon, ihmisyyteen ja keskinäiseen vastuuseen. Kyky asettua tarkastelemaan maailmaa toisen ihmisen näkökulmasta, vahvistaa myös kykyä suhtautua vastuullisesti ympäristöömme. Ekologinen ja sosiaalinen vastuu perustuu samanlaisiin lähtökohtiin. Usein lapsi, joka auttaa kaveria, pitää huolta myös luonnosta. Varhaiskasvatuksessa tulee tunnistaa monitahoinen maailmamme ja sen erilaiset riippuvuussuhteet. (Salonen 2017, 179-185.) Laadukkaalla varhais- ja katsomuskasvatuksella voimme vaikuttaa niin yksilö- kuin yhteiskunnankin tasolla. Pieniltä tuntuvilla asioilla voi olla suuri merkitys tulevaisuudessa.

8.2 Työn tavoitteiden toteutumisen arviointi

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tehdä opas katsomuskasvatuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa. Opas tehtiin Tampereen seurakuntien varhaiskasvatuksen pyynnöstä ja heidän toiveitaan kuunnellen. Pääsimme työssämme hyödyntämään myös toisella meistä olevaa pitkää työkokemusta seurakunnan varhaiskasvatuksessa. Päiväkotien ja seurakunnan yhteistyön ylläpitäminen on tärkeää myös katsomuskasvatuksen osalta, vaikka päävastuu sen toteuttamisesta onkin päiväkodeilla. Katsomuskasvatuksen ei tulisiakaan mielestämme

rajoittua vain seurakunnan varhaiskasvattajien pitämiin tuokioihin, vaan sen tulisi olla läsnä joka hetkessä ja kaikkialla päiväkodin arkisissa tilanteissa. On kuitenkin hyvä, että seurakunnan ja päiväkodin yhteistyöllä näitä tuokioita järjestetään, sillä kokemuksemme pohjalta, tällaiset tuokioiden ovat lapsille mielekkäitä ja tärkeitä. Tuokioissa käsiteltävät asiat virittävät lapsissa keskustelua aihepiiristä, joita voi arjessa jatkaa. Tuokioiden pitäminen tuo myös mahdollisuuden oppimisympäristön rikastuttamiseen ja on osa toiminnallista ulottuvuutta. Päiväkotien ja seurakunnan pitämällä yhteisillä tuokioilla taataan lapsen oikeudet katsomuskasvatukseen saamiseen.

Oppaan tavoitteena on helpottaa ja kehittää seurakunnan ja päiväkotien varhaiskasvatukseen välistä yhteistyötä katsomuskasvatukseen toteuttamisessa, sekä tarjota lapsille keinoja tutustua eri katsomuksiin, uskontoihin ja kulttuureihin sekä vahvistaa lapsen omaa identiteettiä ja minäkuva. Katsomuskasvatusta ei tule mielestämme kuitenkaan toteuttaa opas edellä, vaan jokaisen ryhmän lapset, heidän ikänsä, ja sen hetkinen tilanne huomioon ottaen. Varhaiskasvattaja voi muokata oppaassa olevia toiminnallisia hetkiä aina ryhmän ja tilanteen mukaan. On kuitenkin hienoa, jos oppaasta on hyötyä varhaiskasvattajalle ja sen vaikutukset ulottuvat aina lapseen asti.

Opinnäytetyömme tuli täyttää myös sosiaalialan opinnäytetyön kriteerit. Sosionomin ammattialan ydinosaamista kuvataan ammattialan kompetenssien kautta. Kompetensseissa korostuu käytännön kehittämistoiminta ja siihen liittyvä tiedon tuotanto. Sosiaalialalla pääpaino on asiakastyön menetelmien ja työkäytäntöjen kehittämisessä. Sosionomin koulutus antaa laaja-alaista sosiaalialan osaamista sekä syventävää erityisosaamista. Kompetenssien lisäksi opinnäytetyössämme tuli ottaa huomioon kelpoisuusehtoihin liittyvä lainsäädäntö. Varhaiskasvatukseen opettajan kelpoisuuden saamiseksi opinnäytetyön tulee liittyä varhaiskasvatuksen teoriaan ja toimintaympäristöön. Kirkon työntekijän kelpoisuuden saavuttamiseksi opinnäytetyömme on aihepiiriltään kirkon kasvatustyötä kehittävä. (Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas: Sosiaali-, terveys- ja kirkon alan perustutkintojen opinnäytetyöt.)

Seurakunnalta saamamme palaute valmiista oppaasta oli positiivista. Palautteen perusteella katsomuskasvatusta oli käsitelty ja avattu monipuolisesti oppaassa ja toiminnalliset hetket inspiroivat ja kannustivat katsomuskasvatuksellisten hetkien toteuttamiseen. Valmis opas luovutetaan sähköisessä muodossa seurakunnalle. Seurakunta voi halutessaan julkaista sen internetissä tai levittää sitä sisäisesti omaan käyttöön.

Opinnäytetyön produktin, tässä tapauksessa oppaan, arvioinnin ytimessä on idea, tavoitteiden saavuttaminen, sisältö sekä produktin ulkoasun toimivuus kohderyhmän näkökulmasta katsottuna (Vilkkä & Airaksinen 2003, 161).

Omasta mielestämme opinnäytetyöllemme asettamamme tavoitteet täyttyivät ja olemme työhömmme tyytyväisiä. Oppaasta tuli kattava, selkeä ja monipuolinen. Aihe syvensi osaamistamme sekä varhaiskasvatuksen, että kirkon varhaiskasvatuksen osalta. Opinnäytetyöprosessi eteni suunnitelmien mukaan, eikä ongelmia syntynyt missään vaiheessa. Suurin ongelma opinnäytetyön tekemisessä on usein aikataulussa pysyminen (Vilkkä & Airaksinen 2003, 160). Meillä tätä ongelmaa ei ollut, vaan pysyimme aikataulussa suunnitelmien mukaan, eikä kiirettä tullut. Haasteita toi lähinnä materiaalin paljous ja sen rajaaminen ja valitseminen oppaaseen. Halusimme myös panostaa oppaan ulkoasuun, jotta se olisi helppolukuinen. Jos aikaa olisi ollut enemmän, olisi ollut hyvä julkaista opas jo aikaisemmin, jolloin sen käytettävyydestä olisi saanut enemmän palautetta. Työnjako oli meillä tasapuolista toisen ottaessa päävastuun oppaasta ja toisen raportista. Opinnäytetyötä oli mielekästä tehdä, koska olimme perehtyneet aiheeseen hyvin ja tavoitteemme oli selkeä ja yhteneväinen. Toivomme, että oppaamme osaltansa auttaisi myös muita varhaiskasvattajia oivaltamaan katsomuskasvatuksen sisältö ja tavoitteet sekä tarjoamaan lapsille mielekästä katsomuskasvatusta.

8.3 Oma ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöllä on tarkoitus osoittaa käytännöllisen ammatillisen taidon ja teoreettisen tiedon yhdistämisen taito siten, että tiedosta on hyötyä alan ihmisille. Ammatilliseen kasvuun kuuluu myös ajanhallinta, kokonaisuuksien hallinta,

yhteistyön sekä työelämän kehittäminen. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 159–160.) Nämä seikat ovat mielestämme toteutuneet opinnäytetyössämme hyvin.

Opinnäytetyömme koostui osasuorituksista ja sitä tehtiin pitkällä aikavälillä, noin kahden vuoden ajan. Näin jälkikäteen on hienoa huomata, että alun epävarmuus ja epätietoisuus koko katsomuskasvatuksesta on vaihtunut sen ymmärtämiseksi ja sisäistämiseksi. Opinnäytetyön tekeminen parin kanssa on mahdollistanut monipuolisen keskustelun ja pohdinnan aiheen ympärillä. Toisen meistä työkokemus seurakunnan varhaiskasvatuksessa on ollut voimavara ja hyvä pohja koko työlle. Opinnäytetyö on antanut kuitenkin uutta näkökulmaa myös työelämään ja ammatilliseen osaamiseen.

Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ydiosaamisalueita ovat organisaatio ja kehittämisosaaminen, pedagoginen osaaminen, yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen osaaminen sekä hengellisen työn osaaminen (Evl.fi. Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ydiosaaminen). Opintojemme aikana olemme opiskelleet näitä osaamisalueita ja opinnäytetyömme osaltansa on tukenut tätä oppimista eri alueilla.

Sosiaalialan kompetensseihin (Diakonia-ammattikorkeakoulu. Osaamisvaatimukset: Sosionomi (AMK)) peilaten opinnäytetyömme vahvisti varsinkin sosiaalialan eettistä osaamista, muun muassa vahvistamalla omaa ymmärrystämme arvomaailmastamme ja sen vaikutuksesta asiakastyöhön. Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta voi lähestyä varhaiskasvatuksessa myös katsomuskasvatuksen kautta. Asiakastyön näkökulmasta opinnäytetyömme tukee yksilön kasvua ja sosiaalialan menetelmäosaamista. Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamista tukee perehtyminen lainsäädäntöön sekä muun muassa kasvatuspalveluihin liittyvään ohjaukseen ja valvontaan perehtyminen. Hyvinvointia tuottavien rakenteiden ja prosessien tuottaminen sekä kumppanuuslähtöinen asiakastyön kehittäminen ovat myös toteutuneet opinnäytetyössämme. Sosiaalialan osaamista on työn laadun, vaikutusten ja tulosten arviointi, aivan kuten opinnäytetyöprosessissakin.

Opinnäytetyöprosessi on opettanut meille rohkeutta tarttua ja tutustua uusiin asioihin ja aiheisiin ja pohtia niitä kriittisesti. Varhaiskasvatusta ohjaava varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -asiakirja on tehty ammattitaidolla lapsen etu

edellä. Varhaiskasvatus ei ole vain hoitoa, vaan myös kasvatusta ja opetusta, ja sillä on yhteiskunnalliset vaikutuksensa. Jo pelkän katsomuskasvatuksen osalta huomasimme, kuinka laajat vaikutukset sillä on, että lapsi saa laadukasta katsomuskasvatusta. Uskallus puhua asioista ja tarttua niihin sekä nähdä tilanteiden tarjoamat pedagogiset mahdollisuudet rikastuttavat katsomuskasvatuksen toteutumista ja rakentavat lapsen identiteetin kehittymistä. Kiinnostus, kunnioitus ja halu oppia uutta riittää usein. Uskomme, että katsomuskasvatuksen parissa ei opi pelkästään vain lapsi, vaan myös aikuinen.

LÄHTEET

- Alavaikko, M. & Suikkala, A. Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas: Opin-
näytetyön raportin rakenne. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Saata-
villa <https://libguides.diak.fi/tutkehopas>
- Aumala, P. (2017) Katsomuskasvatuksen johtaminen varhaiskasvatusyksi-
kössä. Teoksessa Haapsalo, T (toim) Petäjä, H., Vuorelma-Glad,
P., Sanden, M., Pulkkinen, H. Tahvanainen, I. & Saarinen, E.
(2017). *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä* (s. 75-86). Helsinki:
Lasten keskus.
- Costiander, K. (2017). Yleiskatsaus varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin.
Teoksessa Haapsalo T (toim) Petäjä, H., Vuorelma-Glad, P., San-
den, M., Pulkkinen, H. Tahvanainen, I. & Saarinen, E. (2017). *Var-
haiskasvatus katsomusten keskellä* (s. 44-57). Helsinki: Lasten kes-
kus.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu. Osaamisvaatimukset: Sosionomi (AMK). Saata-
villa 19.3.2019 [https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opinto-
jen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi/](https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opinto-
jen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi/)
- Haapsalo, T. Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksen keskiössä. Nuori kirkko.
Saatavilla [http://varhaiskasvattaja.fi/varhaiskwp/wp-con-
tent/uploads/2018/01/Tiina_Haapsalo.pdf](http://varhaiskasvattaja.fi/varhaiskwp/wp-con-
tent/uploads/2018/01/Tiina_Haapsalo.pdf)
- Haapsalo, T. (2017). Kohti yhteistä ymmärrystä katsomuskasvatuksesta. Teok-
sessa Haapsalo T (toim) Petäjä, H., Vuorelma-Glad, P., Sanden,
M., Pulkkinen, H. Tahvanainen, I. & Saarinen, E. (2017). *Varhais-
kasvatus katsomusten keskellä* (s. 6-7). Helsinki: Lasten keskus.
- Hatakka, S. (2018). Yhteistyö uuden edessä. *Katsomusten keskellä. Pieni on
suurin -lehden liite.* 18-19.
- Hiltunen, A. (2008). Lapsen tapa elää todeksi uskonnolliset, hengelliset ja hen-
kiset asiat ja ilmiöt. Teoksessa Kangasmaa, T (toim) Petäjä, H &
Vuorelma, P. (2008). *Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomukselli-
nen orientaatio varhaiskasvatuksessa* (s.69-73). Helsinki. Lasten
keskus.
- Kekkonen, M., Lehti, K. & Tirkkonen, J. (2017). Dialogisuus varhaiskasvatuk-
sessa. Teoksessa Haapsalo T (toim) Petäjä, H., Vuorelma-Glad,

- P., Sanden, M., Pulkkinen, H. Tahvanainen, I. & Saarinen, E. (2017). *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä* (s. 62-74). Helsinki: Lasten keskus.
- Kokkonen, J. (2008). Uskonnollisuus ja hengellisyys lapsen maailmassa. Teoksessa Kangasmaa, T (toim) Petäjä, H & Vuorelma, P. (2008). *Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa* (s.74-81). Helsinki. Lasten keskus.
- Kumpulainen, K. (2015). Pienten lasten suuret ajatukset: dialoginen merkityksenanto lasten osallisuuden ja kehityksen voimavaroina. Teoksessa Ubani, M., Puolter, S & Kallioniemi, A (2015) *Uskonto lapsuuden kulttuureissa* (56-74). Helsinki. Lasten keskus.
- Kuusisto, A & Lamminmäki-Vartia, S., (2012). Moral Foundation of the Kindergarten Teacher`s Educational Approach:Self-Reflection Facilitated Educator Response to Pluralism In Educational Context. Special Issue on the Moral Core of Teaching, Education Research International, Vol. 2012, Article ID 303565, 1-13. Saatavilla <file:///C:/Users/Omistaja/Downloads/303565.pdf>
- KvaliMOTV. Haastattelu. Saatavilla https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3.html
- L 580/2015. Varhaiskasvatuslaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150580>
- L 731/1999. Suomen perustuslaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Lamminmäki- Vartia, S. (12.2.2019). Katsomuskasvatuskoulutus. Tampere. Pispalan kirkko.
- Lamminmäki- Vartia, S., Kuusisto, A. (2015) Päiväkodin johtaja katsomussensitiivistä varhaiskasvatussyhteisöä rakentamassa. Teoksessa Ubani, M., Puolter, S., Kallioniemi, A. (2015) *Uskonto lapsuuden kulttuureissa* (s.127-170). Lasten keskus ja Kirjapaja Oy.
- Mattila, S. (2008). Uskontokasvatuksen orientaatio. Teoksessa Kangasmaa, T (toim) Petäjä, H & Vuorelma, P. (2008). *Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa* (s.62.68). Helsinki. Lasten keskus.

- Opetushallitus (2018). Ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksesta. Saatavilla https://www.oph.fi/download/189008_Ohje_varhaiskasvatuksen_katsomuskasvatuksen_toteuttamisesta_ja_uskonnollisis.pdf
- Opetushallitus. Säädökset ja ohjeet. Varhaiskasvatus. Saatavilla https://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetusuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/varhaiskasvatus/103/0/lapsen_oikeus_hyvaan_varhaiskasvatukseen_uudistuksen_lahtokohtana
- Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Saatavilla http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Saatavilla https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf
- Opetushallitus. Kasvatus, koulutus ja tutkinnot. Uudet vasut. Uudet varhaiskasvatussuunnitelmat- Mikä muuttuu? Saatavilla https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus/uudet_vasut
- Paavola, H (2017) Identiteetin tukeminen monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Haapsalo T (toim) Petäjä, H., Vuorelma-Glad, P., Sanden, M., Pulkkinen, H. Tahvanainen, I. & Saarinen, E. (2017). *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä* (s.194-203). Helsinki: Lasten keskus.
- Paavola, H., Talib, M-T. (2010). Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Jyväskylä. PS-kustannus.
- Pellikka, I. (2017). Katse katsomuskasvatukseen. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (s. 150-157). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Petäjä, H., Ojell, R. (2017). Kunnan ja evankelis-luterilaisen seurakunnan varhaiskasvatuksen yhteistyö. Teoksessa Haapsalo, T. (toim.) Petäjä, H., Vuorelma-Glad, P., Sanden, M., Pulkkinen, H. Tahvanainen, I. & Saarinen, E. (2017). *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä* (s. 87-96). Helsinki: Lasten keskus.

- Pruuki, L (2010). Miten puhun ja kuuntelen? Dialogisuus varhaiskasvatuksessa ja erityisesti sen uskontokasvatuksessa. Teoksessa Ubani, M., Kallioniemi, A & Luodeslampi, J. (2010). Kokonaisvaltainen kasvatus, lapsi ja uskonto (s.89-103). Helsinki. Lasten keskus.
- Pyhäranta, T., Raudaskoski, J & Seppälä, O (2016). Adventista ramadaniin. Uskonnolliset juhlat Suomessa. Kirjapaja.
- Rautionmaa, H., Illman, R & Latvio, R (2017). Uskonto- ja katsomusdialogi Suomessa. Teoksessa Illman, R., Ketola, K., Latvio, R & Sohlberg, J (toim) (2017). *Monien uskontojen ja katsomusten Suomi. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja* (s.247-257). Kuopio. Kirkon tutkimuskeskus.
- Roos, P. (2016). Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Vaasa.
- Sakasti.evl.fi. Kasvatus. Vasu 2017. Saatavilla <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp3?open&cid=Content376618>
- Sakasti.evl.fi. Kumppanuuden korit ja Vasu 2017. Saatavilla <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content3B945A>
- Salonen, A. (2017). Suuri tarina täyteen ihmisyyteen kasvamisesta. Teoksessa Haapsalo, T. (toim),. Petäjä, H., Vuorelma-Glad, P., Sanden, M., Pulkkinen, H., Tahvanainen, I. & Saarinen, E. (2017). *Varhaiskasvatus katsomusten kesellä* (s.177-193). Helsinki. Lasten keskus.
- Tahvanainen, I; Turunen, S. (2017) Leikin katsomukselliset ulottuvuudet. Teoksessa Haapsalo, T (toim)., Petäjä, H., Vuorelma-Glad, P., Sanden, M., Pulkkinen, H. Tahvanainen, I. & Saarinen, E. (2017). *Varhaiskasvatus katsomusten kesellä* (s. 166- 176). Helsinki: Lasten keskus.
- Tampereen kaupunki. Kasvatus ja opetus. Varhaiskasvatus. 2017. Kunnan varhaiskasvatuksen ja seurakuntien varhaiskasvatuksen yhteistyöneuvottelun pohjalta laaditut yhteiset linjaukset. Saatavilla <https://lapepirkanmaa.fi/wp-content/uploads/2018/08/Tampereen-kaupunki-ja-srk-yhteistyö-pdf-724x1024.jpg>
- Tast, S. (2017). Oikeus omaan katsomukseen ja katsomuskasvatukseen. Teoksessa Haapsalo T (toim) Petäjä, H., Vuorelma-Glad, P., Sanden,

- M., Pulkkinen, H. Tahvanainen, I. & Saarinen, E. (2017). *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä* (s. 12-21). Helsinki: Lasten keskus.
- Turja, L. (2017). Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (s. 38-55). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ubani, M. (2010). Lapsen kokonaisvaltaisuus uskontokasvatuksessa. Teoksessa Ubani, M., Kallioniemi, A & Luodeslampi, J. (2010). *Kokonaisvaltainen kasvatus, lapsi ja uskonto* (s.39-53). Helsinki. Lasten keskus.
- Uskonnonvapaus.fi. Mitä uskonnonvapaus on? Saatavilla <https://uskonnonvapaus.fi/artikkelit/mita.html>
- Vilka, H., Airaksinen T. (2003). Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 20.11.1989. Artikla 14. Saatavilla <http://lapsiasia.fi/lapsen-oikeudet/ykn-lapsen-oikeuksien-yleissopimus/>
- Yli-Koski-Mustonen, S. (2018). *Varhaiskasvattajien näkemyksiä katsomuskasvatuksen toteuttamisesta, yhteistyöstä ja osaamisen kehittämisestä* (Pro-gradu –tutkielma, Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta) Saatavilla https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/236270/SannaYli_Koski_Mustonen_2018.pdf?sequence=2

LIITE 1. Kumppanuuden korit

Lähde: <http://sakasti.evl.fi/kumppanuudenkorit>

LIITE 2. Sähköpostikysely päiväkotikummeille

1. Miten päiväkodin varhaiskasvattajat kokevat katsomuskasvatuksen toteutuvan päiväkodeissa? Miten se toteutuu? Toteutuuko se?
2. Mikä vasun velvoittamassa katsomuskasvatuksessa on mielestäsi hyvää? Mikä mietityttää?
3. Onko seurakunta ollut päiväkodin varhaiskasvattajien mielestä tuke-
massa katsomuskasvatusta päiväkodeissa?
4. Havainnoi lapsiryhmää. Mitä aiheita tai asioita sieltä nousee, mitä voi-
simme käsitellä oppaassa?
5. Mitä varhaiskasvattajat toivovat tueksi katsomuskasvatukseen päiväko-
deissa?
6. Millaista palautetta ja keskustelua olette perheiltä saaneet liittyen katso-
muskasvatukseen?
7. Miten erilaiset kulttuurit ja katsomukset ovat lisääntyneet päiväko-
deissa?
8. Otetaanko päiväkodin lapsiryhmässä huomioon läsnä olevia erilaisia us-
kontoja ja katsomuksia? Jos otetaan, niin miten?
9. Miten itse koet katsomuskasvatuksen päiväkotikummina?
10. Millaista tukea varhaiskasvattajana koet tarvitsevasi katsomuskasvatuk-
seen liittyen?

LIITE 3. Käsi kädessä kohti katsomuksia –oppaan sisällysluettelo

Sisällys

Lukijalle	1
Mikä ihmeen katsomuskasvatus?	2
Katsomuskasvatusta ohjaavat asiakirjat	3
Varhaiskasvattaja katsomuskasvattajana	4
Katsomuskasvatuksen termejä ja käsitteitä	5
Varhaiskasvattajalle pohdittavaksi	5
Toiminnallisuutta katsomuskasvatukseen	6
Ystävyys	7
Kultainen sääntö	9
Pyhäinpäivä	11
Yhteisymmärryksen viikko	15
Minun ensimmäinen juhlani ja Olen ihme	18
Yhteinen maapallomme	22

Oppaan kuvitus:

Veikko 9v

Hilma 7v

Stella 5v

Vili 9v

Reino 5v

LIITE 4. Otteita oppaasta

Mikä ihmeen katsomuskasvatus?

Katsomuskasvatus on yleissivistävää ja ottaa myönteisellä tavalla huomioon lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot, kulttuurit ja katsomukset, myös uskonnottomuuden. Katsomuskasvatus rohkaisee lapsia tutustumaan erilaisiin tapoihin toimia ja elää, tutustumaan uskontoihin, perinteisiin ja kulttuuriin, harjoittelemaan sosiaalisia taitoja, asettumaan toisen asemaan ja oppimaan hyviä tapoja. Ytimessä on erilaisuuden ymmärtämiseen kasvattaminen. Arjen keskellä iloitsemme toistemme erilaisista katsomuksista ja ihmettelemme ja pohdimme niitä yhdessä.

Uskonnot ja katsomukset ovat osana lapsen elinympäristöä riippumatta lapsen perheen katsomuksesta. Uskonnot ovat läsnä jatkuvasti symboleissa, tavoissa ja juhlissa. Kristinuskoon liittyvä yleissivistys länsimaisessa kulttuurissa onkin välttämätön kulttuurisen lukutaidon osatekijä. Monikulttuurisuus haastaa käymään uskontojen välistä vuoropuhelua, mutta kaikki lapset eivät saa tähän välineitä kotona. Monessa kodissa katsomuksiin liittyvät asiat koetaan haastavina tai tarpeettomina käsitellä.

Katsomuskasvatukseen liittyvistä asioista saa ja pitääkin puhua ilman hyssyttelyä. Ne ovat olemassa jo lapsessa itsessään. Siitä huolimatta, että kaikki eivät pidä katsomuksia merkittävänä asiana, pohtii jokainen lapsi perimmäisiä elämäнкysymyksiä (kuka minä olen, mihin minä kuulun, mikä on elämän tarkoitus) osana kehitystään. Jos aikuinen kehottaa olla miettimättä turhia, lapsi voi kokea, että hän kysyi jotain kiellettyä ja sai aikuisen suuttumaan. On tärkeää löytää tilaa lapsen mieltä askarruttaville kysymyksille, myös niillekin, jotka eivät ole tieteellisesti todistettavissa.

Varhaiskasvattajan on tärkeää tarttua lapsen esittämiin elämäнкysymyksiin. Ne antavat mahdollisuuden yhteisen pohdinnan ja työskentelyn lähtökohtiin. Lapsen positiivisen minäkuvan ja identiteetin kehittymiseen vaikuttaa lapsen kokemus siitä, kuinka häntä ja hänen perhettään arvostetaan.

Katsomuskasvatus on lapsen oikeus ja aikuisen velvollisuus. Katsomuskasvatus kuuluu jokaiselle lapselle. Lapselle on tärkeä tuntea, että hänen omaa katsomuksellista tai uskonnollista taustaa arvostetaan ja kunnioitetaan. Näin ollen

lapsi saa tukea katsomuksellisen identiteettinsä kehittymiseen. Lapsi saa tulla kokonaisvaltaisesti ja aidosti hyväksytyksi omana itsenään taustaansa myöden.

Lähteet: Aitlahti, Keränen-Pantsu, Mäkinen & Reina 2017. Lattiakuvat katsomuskasvatuksessa ja opetuksessa. Lasten keskus.

Toiminnallisuutta katsomuskasvatukseen

Katsomuskasvatus pitää sisällään kaikki lapsiryhmässä esiintyvät uskonnot, katsomukset sekä uskonottomuuden. Niihin tutustutaan ja niitä käsitellään lapsen kehitystason mukaisesti arjen eri tilanteissa ja vuoden kulkuun liittyen.

Keskeisiä katsomuskasvatuksen sisältöjä ovat juhlapyhät, perinteet sekä lasten kysymykset ja pohdinnat. Katsomuskasvatus sisältää kulttuuriperinnön siirtämistä sukupolvelta toiselle ja siihen kuuluu oman uskonnon tapoihin, sisältöihin ja traditioihin tutustumista. Monipuolisen oppimisympäristön aineksia tarjoaa esimerkiksi musiikki, taide, kuvat, tunnelma, symbolit ja erilaiset esineet. Sisältöjä katsomuskasvatukseen tuo myös perheiden erilaiset juhlat, kuten kaste, konfirmaatio, häät ja hautajaiset.

Katsomuskasvatus pitää sisällään myös eettisiä kysymyksiä, Raamatun kertomuksia, vuoden kiertoon liittyviä juhlia, kuten joulu ja pääsiäinen, niihin kuuluvine lauluineen ja leikkeineen. Elämäkysymyksiä, kuten kuolemaa sekä oikeaa ja väärää voidaan pohtia ja ihmetellä.

Katsomuskasvatuksen toteuttamisessa hyödynnetään monipuolisesti kertomuksia, kuvataidetta, draamaa, leikkiä, musiikkia sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia.

Lähteet: Sakasti.ev.fi
Uskontokasvatus.net Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa.

Oppaaseen kootut syyskauden aiheet:

- Ystävyys (toisen huomioiminen)
- Kultainen sääntö (auttaminen ja hyvän tekeminen)
- Pyhäinpäivä (kuolema ja lapsen surun käsittely)

Oppaaseen kootut kevätkauden aiheet:

- Yhteisymmärryksen viikko (moninaisuus ja yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistus)
- Minun ensimmäinen juhlan ja olen ihme (lapsen itsetunnon ja ainutlaatuisuuden vahvistaminen)
- Yhteinen maapallomme (luomakunnasta huolehtiminen)

Minun ensimmäinen juhiani ja Olen ihme

Minun ensimmäinen juhiani- teemassa käsittelemme monen lapsen ensimmäistä juhlaa, joka voi olla kaste tai nimenantujuhla. Olen ihme -teema johdattelee hyväksytyksi tulemisen äärelle. Kummankin toteutuksen tavoitteena on vahvistaa positiivisesti lapsen minäkuvaa ja identiteetin kehitystä.

Jokainen meistä tarvitsee kokemuksen ja tunteen siitä, että on odotettu ja rakastettu jo pienestä vauvasta lähtien. Vanhempien rakkaus ja huolenpito on merkityksellistä, jotta vauvasta kasvaa onnellinen ja tasapainoinen aikuinen. Hetki mahdollistaa myös aikuisen hyvän kosketuksen jokaiselle lapselle vuorollaan. Kosketuksella on äärettömän suuri merkitys lapsen kehityksessä. Sen on tutkittu olevan yhtä tärkeää kuin uni. Kosketus hoitaa meitä kokonaisvaltaisesti. Muista kuitenkin, että kaikki lapset eivät ole tottuneet kosketukseen. Eri kulttuureissa kosketuksella on erilainen merkitys. Esimerkiksi jotkut hindut saattavat välttellä kosketusta.

Jokaisella meistä kosketus herättää erilaisia tunteita ja muistoja. Silloin sitä on hyvä yhdessä varovasti harjoitella keskustelemalla kosketuksen merkityksestä lapsen kanssa. Yhdessä etsittyjen vauvalokuvan ja vanhempien kirjoittaman kirjeen avulla, vanhemmat voivat yhdessä palata lapsensa vauva- aikaan ja pohtia kiinty-

myssuhdetta sekä vuorovaikutuksen merkitystä. Lapselle on erityisen tärkeää tietää, millainen hän on ollut vauvana, miten häntä on hoidettu, mitä taitoja hän on milloinkin oppinut. Lapsi ei koskaan jaksaa lopettaa kuulemasta kuinka rakas ja odotettu hän on ja, että jo heti syntymästään asti hänestä on iloitettu ja hän on ollut juhlien keskipiste.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella lasten oikeutta turvalliseen ja hyvään lapsuuteen. Jokainen lapsi on arvokas ja ainutlaatuinen juuri sellaisena kuin hän on ja jokaisella lapsella on oikeus tulla nähdyksi, kuulluksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi niin yhteisön jäsenenä kuin omana itsenään. Varhaiskasvattaja tulee lapsen kasvua ihmisyyteen. Lapsella on oikeus rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti.

Kaste pähkinän kuoressa: on pyhä toimitus ja toinen kristillisen kirkon sakramenteista. Kasteessa ihmisestä tulee kristitty sekä kotiseurakuntansa ja maailmanlaajuisen kirkon jäsen. Kasteen perustana on Jeesuksen antama kaste- ja lähetyskäsky. Kastejuhlaan liittyy myös nimen antaminen. Luterilaisessa kirkossa kasteeseen kaikenikäisiä ihmisiä mutta suurin osa kastetaan sylilapsina. Eräät kristilliset vapaat suunnat kastavat vain aikuisia.

Yhteinen maapallomme

Keväällä luonnosta löytyy paljon ihmeteltävää lasten kanssa. Kevät on kasvun aikaa ja täynnä suuria ihmeitä. Siksi onkin hyvä hetki uppoutua lasten kanssa luonnonilmiöiden ja maailman, ympäristön tutkimiseen sekä pohtia maapallomme syntyä.

Luonto sekä pihat ovat varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa. Vasun ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen luontosuhdetta ja vastuullista toimimista. Luonnon ilmiöitä tutkitaan eri vuodenaikoina ja eri aistein.

Kertomuksia siitä kuinka maailmamme on syntynyt, on paljon. Se, miten jokainen meistä uskoo maailman syntyyn, luomiseen tai luomiskertomukseen, on yhtä tärkeää ja arvokasta. Kaikille meille maapallon ihmisille on kuitenkin yhteistä se, että meidän tulee huolehtia luomakunnasta ja maasta, sekä kunnioittaa kaikkea elävää ja kohdella sitä hyvin. Jokaiselle on annettu tehtäväksi pitää huolta maailmasta, yhteisestä maapallostamme.

"Tää on mun pallo,tää on sun pallo, älä pilaa sitä potkimalla."

(Pikku kakkonen)

Varhaiskasvattaja, tämä on hyvä tietää:

Luoja, Luominen ja Luomiskertomus Vanhassa testamentissa:

Luominen on uuden tekemistä. Raamatun mukaan ihmiset ovat Jumalan luomia. Jumalan yksi nimistä on Luoja. Luojana Jumala on tehnyt koko maailman tyhjästä. Hän on antanut elämän kaikelle, mikä on olemassa. Juutalaisuudella ja kristinuskolla on yhteinen luomiskertomus Vanhassa testamentissa. Luomiskertomus on tuhansia vuosia sitten eläneiden ihmisten tulkintaa siitä, kuinka Jumala on vaikuttanut maailmassa. Se on yksi tapa kuvata maailman alkua. Raamatussa Jumala teki maailman seitsemässä päivässä. Ensimmäinen ihminen maan päällä oli Aadam, Aatami. Juma-

22

la loi ihmisen maan tomusta muovilemmillä ja puhalsi häneen oman henkensä. Aadam nimi on hepreaa ja tarkoittaa maata. Jumala teki Aadamın kylkiluusta miehelle kumppaniksi naisen, joka sai nimen Eeva. Useimmilla kulttuureilla ja uskonnoilla on oma luomiskertomuksensa. Kalevalassa, suomalaisten kansantarustossa maailma syntyy sotkan munasta. Koraanissa oleva luomiskertomus poikkeaa jollain tapaa raamatun luomiskertomuksesta mutta ne ovat suunnilleen samanlaisia. (Ihme Elämä)

Yhteinen maapallomme- hetki lasten kanssa

Tarvikkeet; multaa ja kulho, musta kangas, sininen kangas ja keltainen kangas, pahvitähtiä, kuu ja pilviä, muovieläimiä ja kaloja.

Maailmankaikkeus on valtavan suuri, suurempi kuin kukaan osaa edes kuvitella. Me elämme avaruudessa pienellä planeetalla, jonka nimi on maa. Maapallon syntymisestä on erilaisia kertomuksia. Ihmiset uskovat eri tavalla siihen, miten ja mistä maapallo on syntynyt. Yhteistä meille kaikille on kuitenkin se, että meidän tehtävä on pitää huolta maapallosta ja suojella sitä.

